

2-2

BIBLIOTHEEK K.M.L.A.
Postbus 90.154
4800 RG BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

Ordelijke
voorbereiding:
parachutes
„sticksgewijs”
uitgelegd voor
actie uit Dakota's
(in de film Een brug
te ver)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis

generaal-majoor der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij

commodore van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch

majoor der cavalerie

ir. G. M. van der Lean

kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar.
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel

Telefoon (05220) 7 09 11

Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

286 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

287 Unité de doctrine

289 Hongarije: van neo-feodalisme tot liberaal communisme, door H. Toorenvliet, publicist

300 Guerrilla in Afghanistan, door C. H. Gelok, luitenant-kolonel der infanterie b.d.

312 De matrix-planningmethodiek: een andere bvt, door mr. W. H. Zoomers, majoor der intendance

319 Over Potemkin en een zekere neerbuigende visie op Russisch militair schijnvermogen, door J. R. Evenhuis, journalist

325 Meningen van anderen: De rol van kernwapens in de NAVO-strategie — De Stokvischorders

327 Antwoord op meningen van anderen: De rol van kernwapens in de NAVO-strategie

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 82012(23.24/10) / LuO 82513 (23.24/9). Instelling van het korps militaire controleurs ontploffingsgevaarlijke stoffen (herdruk, oktober 1983).

LaO 83012(91.9/47). Naamgeving legerplaats (Koningin Wilhelminakazerne).

LaO 70023 (55.5/74). Toepassing ziekenfondswet (militairen) (herdruk, januari 1984).

LaO 72015 (55.73/11). Voeding burgerpersoneel i.v.m. overwerk, oefeningen dan wel om andere redenen.

LaO 83014 (51.2/125). Groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der KL.

LaO 84501 (81/42). Tekenen militaire motorrijtuigen.

LaO 81006 (55.15/17) / LuO 81506 (55.15/17). Regeling uitkering t.b.v. werkloze schoolverlaters uit gezinnen van defensiewerknemers in het buitenland (herdruk, december 1983).

LuO 79505 (23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de KLu.

LaO 75004 (23.26/4) / LuO 75503 (23.26/3). Voorschrift militair sociale dienst (herdruk, maart 1984).

LuO 62519 (21/32). Intrekking Voorschrift 1584 (herdruk, maart 1984, wijziging blz. 27 t/m 28b).

LuO 84503 (81/43). Tijdelijke ontheffing van het vereiste van het militaire rijbe-

wijs BCDE voor bepaalde bestuurders van Mercedes-ambulances.

LuO 84504 (51.2/92). Richtlijnen voor de herhalingsoefeningen bij de Koninklijke luchtmacht.

Lacirc 003-84 (15/6). Optreden na een ramp of calamiteit.

Lamed 021-83(51.13/59). Overplaatsing van officieren naar het dienstvak van de geneeskundige troepen.

Lamed 022-83(78/509). Opleiding tot officier-munitietechnicus.

Lamed 025-83(53/76) / Lumed 520-83 (53/57). Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier.

Lumed 519-83(51.13/6t). Benoeming tot officier bij de dienstgroep van de officieren van de KLu.

Lamed 018-82 (55.5/85) / Lumed 516-82 (55.5/82). Inkomensgrens vrijwillige ziekenfondsverzekering (herdruk, december 1983).

Lamed 020-71 (55.14/41) / Lumed 517-71 (55.14/42). Kazernedegradatie (herdruk, februari 1984).

Lumed 501-84 (23.1/76 1). Commissie van advies inz. opleiding tot officier voor speciale diensten van de KLu.

Lamed 003-84 (83.1/12 f) / Lumed 504-84 (83.1/12 f). NV Nederlandse Spoorwegen reisfaciliteit.

LaO 84003 (23.2/16). Instelling van de functie van inspecteur van het reservepersoneel KL.

LuO 84505 (55.3/233). Internationale vierdaagse afstandmarsen.

LuO 84506 (15.16/32). Het deelnemen aan verkiezingen.

Lamed 026-83(55.3/229) / Lumed 521-83(55.3/229). 36e Tweedaagse militaire prestatietoets.

Lamed 027-83(55.12/66)/Lumed 522-83(55.12/69). Betalingsdata militaire bezoldiging 1984.

Lamed 028-83(78/512). Opleiding tot beroepsofficier.

Lamed 029-83(78/513). Opleiding lo- en sportinstructeur.

Lamed 030-83(78/3971). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 031-83(78/385h). Studie hogere militaire vorming 1984-1986 aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 004-84 (55.3/233) / Lumed 505-84 (55.3/234). Nederlands kampioenschap moderne en nationale vijfkamp 1984.

Lamed 005-84 (55.3/234) / Lumed 506-84 (55.3/235). Aanvullende regeling deelneming aan de internationale vierdaagse afstandmarsen voor 1984.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Unité de doctrine

MS Voor onze krijgsmacht, optredende in het verband van de Noordatlantische verdragsorganisatie, staat het voorkomen van oorlog centraal. Die opdracht impliceert dat het Nederlandse militaire apparaat zich evenals de bondgenoten erop zal moeten voorbereiden te *kunnen oorlogvoeren* om niet te eniger tijd te worden gemanoeuvreerd in een positie waarin de nationale krijgsmacht zal *moeten oorlogvoeren* ter waarborging van de vrijheid en onafhankelijkheid van de natie en het zelfbeschikkingsrecht van het Nederlandse volk.

Om de noodzakelijke capaciteit tot oorlogvoeren op peil te brengen, en te houden, is een omvangrijk geheel van maatregelen vereist, variërende van het beschikbaar stellen van het benodigde personeel en het juiste materieel en het verlenen van de onontbeerlijke bevoegdheden, tot en met het opleiden en oefenen van zowel de individuele militairen als de grote en kleinere eenheden die ontstaan wanneer de personele en materiële middelen zodanig worden gegroepeerd dat de opgedragen taken ook metterdaad doelmatig kunnen worden verricht. In dat opleidings- en oefeningsproces speelt uiteraard de vorming van het hogere en lagere kader een essentiële rol. Die vorming kan slechts aan het gestelde doel beantwoorden indien alle fasen van dat proces volledig zijn gebaseerd op dezelfde principes. Het is daarom ook begrijpelijk dat in dat verband grote waarde wordt gehecht aan die principes, die in velerlei vorm werden omschreven maar in hoofdzaken worden aanvaard als de axioma's die men niet zal mogen veronachtzamen dan op straffe van een vrijwel onafwendbare nederlaag; hier spreekt men van „de

grondbeginselen van de oorlogvoering”, in de Engelstalige literatuur wordt de term „the principles of war” gebezigd.

Het is zeker niet de bedoeling hier in extenso een opsomming te geven van die grondbeginselen en uit de doeken te doen wat hun betekenis precies is. Van de lezers van dit vaktijdschrift mag immers worden aangenomen dat zij vertrouwd zijn met de essentie van hetgeen daaromtrent werd gepubliceerd door eminente krijgswetenschappers, en dat zij kunnen instemmen met de stelling dat een militaire leider wel zéér goede redenen zal mogen hebben eer hij het risico zal durven aanvaarden dat voortvloeit uit het terzijde laten van die axioma's. In dit editoriaal wordt in het bijzonder de aandacht gevestigd op één van de grondbeginselen, en wel de eis dat er „eenheid van opvatting” dient te zijn. De reden voor het vooropstellen van dat principe is, dat herhaaldelijk blijkt dat het momenteel in de Nederlandse defensieorganisatie daaraan in hoge mate schort; wie dat zou willen ontkennen, verdiepe zich slechts in de veelheid van opvattingen die worden verkondigd over de kernwapenkwestie!

In dit nummer wordt opnieuw een discussie gevoerd over de strategie van de Noordatlantische alliantie. De aanleiding daartoe vormde in eerste aanleg het artikel van ktz b.d. G. J. van de Griendt onder de titel „Tussen kerntaken en kruisvluchtwapens bestaat een hemelsbreed verschil” (*Mil. Spect.* 152(1983)(11)491), gevolgd door de reactie van bgen gn G. C. Berkhof en het weerwoord daarop van de eerste auteur (*Mil. Spect.* 153(1984)(3)138 en 143). Bovendien verscheen een aan het probleem van de kernwapens gewijd artikel van de hand van de commandant van de NWES, lkol art H. Korthuijs, waarmee de redactie beoogde „beter begrip van de onderhavige problemen” te bewerkstelligen en te komen tot „weerlegging van misvattingen” („De rol van kernwapens in de NAVO-strategie”. *Mil. Spect.* 153(1984)(3)121). Klaarblijkelijk werd evenwel dat oogmerk niet bereikt: de achterin dit nummer afgedrukte reactie van drs. Van der Velde getuigt toch weer van onmiskenbare verschillen van inzicht in deze materie, waaromtrent eenheid van opvatting meer dan ooit is geboden.

Het weerwoord van lkol Korthuijs verdient stellig aller aandacht; de mening van drs. Van der Velde echter zeker niet minder. Van groot belang is daarbij dat deze auteur zich presenteert als „medewerker Fundamentele voorlichting” en als zodanig behoort tot de Directie Voorlichting van het ministerie van defensie: het lijkt derhalve aanne-

melijk dat het *door hem vertolkte standpunt de officiële opvatting weergeeft*. Verwonderlijk is dan dat Ikol Korthuijs — in zijn functie toch de man die volkomen vertrouwd zou moeten zijn met de officiële visie ter zake — zich genoodzaakt ziet in zijn Antwoord op meningen van anderen een *vraagteken* te stellen achter „het beleid van de minister”, omdat hij daarover in onwetendheid verkeert!

Te meer is dat verwonderlijk omdat Van der Velde toch ongetwijfeld wèl op de hoogte zal moeten zijn van het ministeriële beleid, in het bijzonder omdat hij de auteur is van het voorlichtingsdocument „De kernwapenproblematiek” dat in het kader van de fundamentele voorlichting werd uitgegeven door de Directie Voorlichting! Er zou aanzienlijk meer duidelijkheid mogen worden verschaft over hetgeen de ministeriële visie nu *precies* inhoudt, want de aandachtige lezer van de discussie Van der Velde—Korthuijs zal zonder enige moeite kunnen concluderen dat er diepe meningsverschillen zijn, en wel op essentiële punten: van „*unité de doctrine*” is bepaald geen sprake.

Bedenklijk is het, dat de vorenbedoelde uitgave werd gerealiseerd zonder dat militaire experts als bijvoorbeeld bgen Berkhof en Ikol Korthuijs hebben kunnen instemmen met hetgeen via dat voorlichtingsdocument over de kernwapenproblematiek zal worden onderwezen. Bedenklijk vooral, omdat het document van drs. Van der Velde bij de insiders bepaald geen enthousiasme zal wekken over wat toch eigenlijk een positieve bijdrage zou moeten zijn tot het denken over *de rol van kernwapens in de NAVO-strategie*. Nog afgezien van Ikol Korthuijs' weerwoord, moge hier worden onderstreept dat *détente inderdaad de derde doelstelling* is van de politieke strategie van de NAVO. Het is niet mogelijk een voorkeur te geven aan één van de drie elementen *deterrence, defence, détente*. Die drie zijn *onderling ondersteunend*, dat is bepalend, en het zou dan ook een strategische blunder van de eerste orde zijn *détente* na te streven ten koste van een van de beide andere elementen: Van der Velde erkent dat ook impliciet door het Harmelrapport te citeren over de relatie tussen veiligheid en ontspanningspolitiek.

Bedacht moet daarbij worden dat, *anders dan deterrence en defence, détente níét unilateraal* kan worden verwezenlijkt: voor *détente* geldt dat „it takes two to tango”! In het bijzonder is dat van belang omdat er *een kloof gaapt tussen détente en*

vreedzame coëxistentie zoals dat laatste begrip wordt gehanteerd in de Sovjet-Unie: hoofddoel is daar dat vreedzame coëxistentie militaire inmening tussen staten voorkomt maar de klassenstrijd niet beëindigt. Daarbij moet worden beseft dat *vreedzame coëxistentie het resultaat van de sterke bewapening van de Sovjet-Unie* is, omdat de extreme slagkracht van de Sovjetrussische strijdkrachten *het Westen dwingt te berusten* in dat vreedzaam naast elkaar bestaan!

Kortom: *détente* is níét een toestand die eenzijdig tot stand komt, en het is kortzichtig te veronderstellen dat in West en Oost aan dat begrip dezelfde inhoud zou worden gegeven. Integendeel, de Sovjet-Unie hanteert een geheel ander, haaks op het onze staand begrip.

Ten slotte zij de lezer erop gewezen dat het uiteraard geoorloofd is bepaalde opvattingen kracht bij te zetten door uit documenten, e.d., te citeren. In dat verband moge — om de lezer enig naslagwerk te besparen — hier de *passage volledig* worden weergegeven waaruit het in Van der Velde's laatste alinea gebezigde citaat werd gelicht; de bedoelde alinea draagt als titel „Ingredients of the strategy” en luidt:

The fundamental ingredients of US military strategy are nuclear deterrence with arms control, strong alliances, forward-deployed forces, central reserves, force mobility, freedom of the seas and space, command and control, and intelligence.

Over elk van de opgesomde ingrediënten geeft het document vervolgens een verduidelijking die bezwaarlijk kan worden misverstaan. Het moet onjuist worden geacht indien uit een dergelijke principiële beschouwing *selectief* wordt geciteerd: een verantwoorde mening kan slechts gebaat zijn bij een *volledige presentatie*.

Voor het overige: de lezer zal zelf kunnen oordelen in hoeverre uit de botsing der meningen in dit nummer de waarheid ontspringt zoals het spreekwoord dat wil. Hoe dat ook zij, buiten kijf staat dat onze krijgsmacht ernstig dreigt te worden gehandicapt in haar mogelijkheden de opgedragen taken te volvoeren, indien de huidige situatie zou worden bestendigd waarin zó duidelijk sprake is van een *gemis aan unité de doctrine*: het is noodzakelijk dat daaromtrent op zéér korte termijn officieel duidelijkheid wordt verschaft!

H. Toorenvliet

publicist

Hongarije: van neo-feodalisme tot liberaal communisme

Vele Europese hoofdsteden werden in 1848 opgeschrikt door het uitbreken van revolutionaire woelingen. Deze onlusten, die meestal door de studenten werden georganiseerd, kunnen eerder als liberale dan als socialistische worden omschreven.

Ook in Wenen vonden omvangrijke onlusten plaats. De goedmoedige Oostenrijkse keizer Ferdinand I, die sinds 1835 aan de macht was, leende alras het oor aan de nationale aspiraties van zijn — een mengelmoes van rassen en volken vormende — onderdanen, en aan die van de Hongaren in het bijzonder. In Wenen beten de reactionaire krachten echter fel van zich af. Ferdinand werd gedwongen zijn kroon af te staan ten gunste van zijn neef; deze besteeg de troon als keizer Frans Jozef I van Oostenrijk en werd na zijn inhuldiging door zijn adviseurs gedwongen zich niets van eerder gemaakte afspraken en/of gedane beloften aan te trekken. Het gevolg was, dat de reeds aan de gang zijnde woelingen in Hongarije nu tot een algemene opstand uitgroeiden. De Hongaarse opstandelingen werden geleid door de liberale politicus Kossuth; zij wezen het sinds 1687 bestaande Habsburgse erfrecht op de Hongaarse troon af.

Spoedig bleek dat de Oostenrijkse strijdkrachten de Hongaarse rebellen niet konden verslaan en derhalve vernederde Wenen zich door St. Petersburg om hulp te vragen. Aangezien de Russen ervoor bevreesd waren dat het Hongaarse voorbeeld bij de door hen onderdrukte Polen school zou kunnen maken, toonde tsaar Nicolaas I (regeringsperiode 1825-1855) zich onmiddellijk bereid het verzoek om militaire interventie in te willigen. Vanzelfsprekend waren de Hongaren niet opgewassen tegen de nu ontstane overmacht. Toch zou het nog tot 13 augustus 1849 duren, eer de Hongaarse generaal Görgey de Russen de capitulatie van zijn strijdkrachten aanbood.

Het compromis van 1867

Langzamerhand begon na 1850 in Wenen het idee veld te winnen, dat het voortbestaan van het zoveel nationaliteiten omvattende Oostenrijk zonder de oprechte medewerking van de Hongaren niet lang meer zou kunnen worden gehandhaafd. Na de door Oostenrijk tegen Pruisen in 1866 geleden nederlaag werd eindelijk in Wenen besloten de Hongaars-Oostenrijkse betrekkingen geheel te herzien.

Dat streven resulteerde in het Compromis van 1867, de zogenaamde „Ausgleich”. Hongarije verwierf de erkenning als een zelfstandig deel van het rijk, met een eigen regering en een eigen Rijksdag. Sindsdien zouden de buitenlandse politiek, de financiën en de strijdkrachten als gemeenschappelijke zaken en bovendien op voet van volledige gelijkheid door Wenen en Boedapest worden behandeld. De Dubbelmonarchie was nu een voldongen feit, maar een en ander hield tevens in dat de traditionele Oostenrijkse politiek, die was gebaseerd op de theorie van het evenwicht, voortaan door het Hongaarse imperialistische denken zou worden overvleugeld. En nu was de weg vrijgemaakt om keizer Frans Jozef met de kroon van de Heilige Stefanus (een pauselijk geschenk uit 1001!) tot koning van Hongarije te kronen.

Opleving van het feodalisme?

Reeds tijdens het bewind van koning Andreas II (regeringsperiode 1205-1235) ontstond het Hongaarse feodalistische stelsel en wel in 1222 door de afkondiging van de Gouden Bul, die de adelstand ongekende privileges verschafte. Wel werd in 1848 het stelsel officieel afgeschaft, maar tijdens de in 1867 begonnen periode werd, op zijn zachtst uitgedrukt, de schijn gewekt dat het stelsel — zij het dan in een modernere verpakking — opnieuw

opgeld deed. Spoedig kwam duidelijk aan het licht dat de onder de Hongaarse heerschappij levende Slowaken, Serven en Roemenen als tweederangsburgers werden beschouwd. Alleen de Kroaten verkregen in 1868 een autonome status; Agram (Zagreb) fungeerde als hoofdstad, en het Kroatisch werd als officiële taal gebruikt.

Desalniettemin beleefden de Hongaren tijdens de laatste drie decennia van de 19e eeuw een periode van voorspoed en culturele bloei; het lager onderwijs was verplicht en bovendien kosteloos. Maar de daarna volgende economische recessie bracht de sociale wantoestanden duidelijk aan het licht. Wel werd internationaal het voortbestaan van de Dubbelmonarchie voor de handhaving van de politieke status quo in Europa van onmiskenbaar belang geacht, maar daartegenover stond dat de veelheid van volkeren met absoluut uiteenlopende belangen het onmogelijk maakte Oostenrijk-Hongarije tot een echte eenheid te smeden. De Dubbelmonarchie bleef een log en zwak geheel, waardoor het voeren van een gevaarlijke buitenlandse politiek in de hand werd gewerkt.

In 1906 werd door Wenen het algemene stemrecht afgekondigd, maar Hongarije bleef het censuskiesrecht handhaven. In 1908 annexeerde de Dubbelmonarchie de Turkse provincies Bosnië en Herzegowina, die al sinds 1878 door Oostenrijks-Hongaarse troepen waren bezet. Men speelde daarbij met vuur, maar de door velen verwachte Europese oorlog bleef voorlopig nog uit. In Oostenrijk streefden de Tsjechen naar autonomie en de Polen naar onafhankelijkheid, terwijl in Hongarije zowel de Serven als de Kroaten reikhalzend naar het ontstaan van een Zuidslavische federatie uitkeken.

De Eerste Wereldoorlog

De zo lichtvaardig door Oostenrijk-Hongarije tegen Servië ontketende oorlog, die op 28 juli 1914 werd verklaard, was tevens het begin van de Eerste Wereldoorlog. Hoewel het officieel werd ontkend, beschouwden de regeringen in Wenen en Boedapest deze oorlog als een reële mogelijkheid tot gebiedsuitbreiding. De oorlogsinspanning werd nooit optimaal, want de Hongaarse wensen gingen veel verder dan die van Wenen. In de strijdkrachten werden bovendien te veel talen gesproken: 25% sprak Duits, 17% Hongaars, 17%

Tsjechisch; de overige 41% waren verdeeld over de diverse andere talen. De Slavische elementen en in het bijzonder de Tsjechen beschouwden de oorlog tegen Rusland zonder meer als weerzinwekkend; de Zuidslavische eenheden konden onmogelijk tegen Servië worden ingezet en de Slowaakse en Roemeense regimenten werden als onbetrouwbaar gebrandmerkt.

In Wenen werd het Huis van Afgevaardigden drie jaar buitenspel gezet, waarbij de regering zich beriep op de uitzonderingssituatie (wettelijke noodverordening, artikel nr 14). Ook in die aangelegenheid vertoonde Boedapest een afwijkend beeld. Daar speelde het parlement nog een zekere rol, zij het dan van ondergeschikt belang, want de werkelijke macht berustte uitsluitend bij de krachtige minister-president graaf Tisza, die tot 30 april 1917 zou blijven regeren.

Dat de prestaties van de Oostenrijks-Hongaarse strijdkrachten ver onder de maat bleven, verwonderde eigenlijk niemand. In 1914 was het eerste grote offensief tegen Servië op een nederlaag uitgelopen. Tijdens de laatste maanden van 1915 en de eerste weken van 1916, dus na het inzetten van Duitse troepen en Bulgaarse eenheden, kon pas de (tijdelijke) uitschakeling van Servië en Montenegro worden verwezenlijkt.

Het overlijden, op 21 november 1916, van de 86-jarige koning-keizer Frans Jozef luidde in feite het begin in van het uiteenvallen van het in al zijn voegen krakende rijk. De vorst werd opgevolgd door zijn achterneef, die als Karel I tot keizer van Oostenrijk en als Karel IV tot koning van Hongarije werd gekroond. De nieuwe en gematigde heerser was voorstander van het beëindigen van de kolossale slachtingen die deze oorlog teweegbracht.

De oorlogsverklaring van 7 december 1917 door de Verenigde Staten aan Oostenrijk-Hongarije maakte in beide hoofdsteden veel indruk. De op 8 januari 1918 wereldkundig gemaakte „Veertien punten van Wilson” werden stellig nergens zo maar van tafel geveegd; integendeel zelfs, want juist in landen als Oostenrijk en Hongarije wekten zij ijdele verwachtingen. Wat de Dubbelmonarchie bij een nederlaag zou overkomen, werd duidelijk geformuleerd tijdens het Nationaliteitencongres, dat op 10 april 1918 in Rome werd gehouden. De Poolse, Roemeense, Tsjechoslowaakse en Zuidslavische minderheden eisten er het onbeperkte zelfbeschikkingsrecht op, met andere

woorden: de onafhankelijkheid voor Polen en Tsjechoslowakije en het doen opnemen van de andere minderheden in de reeds bestaande staten Roemenië en Servië. Die eisen werden niet alleen door Parijs en Londen onderschreven maar ook gebillijkt door Washington en, iets genuanceerder, door Rome.

Ten einde raad werd op 16 oktober 1918 door Wenen het „Volkerenmanifest” gepubliceerd, een werkstuk waarin kwistig met het woord autonomie werd gestrooid. Loze beloften, die in feite al door de realiteit waren achterhaald.

Het kaartenhuis stort in

Op 28 oktober 1918 werd in Praag de Tsjechoslowaakse republiek uitgeroepen, op 29 oktober gevolgd door de proclamatie in Zagreb van het koninkrijk der Serven, Kroaten, Montenegrijnen en Slovenen. Op 3 november werd in Warschau de Poolse republiek afkondigd. Inmiddels had ook Hongarije alle banden met Oostenrijk verbroken door op 24 oktober de onafhankelijkheid uit te roepen. De socialistisch gezinde grootgrondbezitter graaf Mihály von Károlyi zetelde nu in Boedapest als de nieuwe premier. Op 29 oktober besloot zijn regering de Hongaarse troepen van het ineens stortende front terug te nemen. Op de dag waarop in Italië de verovering van Triëst met vreugde werd gevierd, namelijk op 3 november 1918, sloten zowel Oostenrijk als Hongarije met de geallieerden een wapenstilstand.

Twee dagen nadat hij, op 11 november, afstand had gedaan van de Oostenrijkse keizerskroon, gaf Karel ook de Hongaarse koningskroon op. Reeds op 16 november 1918 werd in Hongarije de republiek uitgeroepen, maar degenen die nu een periode van vrede, opbouw en rust hadden verwacht, kwamen bedrogen uit: zelfs wachtte Hongarije nieuw oorlogsgeweld.

De Roemeense opleving

De Roemenen, die noodgedwongen op 7 mei 1918 met de Centralen de voor hen zo nadelige Vrede van Boekarest hadden gesloten, putten uit de recente gebeurtenissen de nodige moed. Op 3 november was hun zelfvertrouwen dusdanig hersteld dat zij zich na opzegging van het genoemde vredesverdrag opnieuw bij de geallieerden aansloten.

Tijdens de laatste weken van 1918 en de eerste weken van 1919 waren de Roemenen militair uiterst actief. Van de vroegere Hongaarse gebieden bezetten zij geheel Transsylvanië (Zevenburgen) en een gedeelte van de Banaat.

Namens generaal (later maarschalk) Franchet d'Espéry overhandigde de Franse luitenant-kolonel Vyx een geallieerd ultimatum aan de Hongaarse regering met als voornaamste eis onmiddellijk haar troepen terug te trekken naar de gebieden die uitsluitend door Hongaren werden bevolkt. Die eis ging zelfs von Károlyi te ver.

Zijn aftreden maakte de weg vrij voor het overnemen van de macht door Béla Kun en zijn communistische aanhangers. Béla Kun trad nu op als regeringsleider van de op 21 maart 1919 gestichte Hongaarse Radenrepubliek. Voor een belangrijk gedeelte steunde de nieuwe Hongaarse buitenlandse politiek op de illusie van Russische interventie. Dat was zonder meer een denkfout, want de Russen hadden met het voeren van de zo gecompliceerde Russische Burgeroorlog immers al zorgen genoeg. Desondanks nam Béla Kuns regering op 28 maart het gewaagde besluit, Tsjechoslowakije de oorlog te verklaren. Inderdaad steunde zijn bewind niet uitsluitend op de radicale elementen van links, want ook velen uit de middengroepen, benevens talrijke beroepsofficieren ondersteunden de agressieve politiek in de hoop daardoor minder grondgebied te moeten prijsgeven. Aanvankelijk boekten de Hongaren in Slowakije — waar, zij het dan voor een blauwe maandag, ook nog een Slowaakse Radenrepubliek van de grond kwam — enkele militaire successen, maar aangezien die verder uitbleven, kwamen in Boedapest op 24 juni verschillende militaire eenheden in opstand tegen het bewind, een revolte die echter onmiddellijk kon worden neergeslagen.

Onder het opperbevel van generaal Böhm werd op 21 juli begonnen met het Hongaarse offensief tegen de Roemeense strijdkrachten. Deze aanvalsacties mislukten volkomen, en na verloop van enkele dagen waren de kansen totaal gekeerd. De Roemenen rukten nu snel en onstuitbaar op naar de Hongaarse hoofdstad. Voor Béla Kun was dat — na een hard bewind van precies 133 dagen — aanleiding, op 1 augustus naar de Sovjet-Unie uit te wijken. De Roemenen rukten op 4 augustus 1919 zegevierend Boedapest binnen. De in een overwinningsoes verkerende Roemenen dachten

er aanvankelijk niet aan, uit eigen beweging de vijandelijke hoofdstad te verlaten. Pas na grote politieke druk van de geallieerden gingen zij daartoe over; hun uittocht vond plaats op 13 november.

Onder bevel van admiraal Nicolas Horthy werd Boedapest op 16 november door contrarevolutionaire eenheden bezet. De witte contraterreur, die zeer wreed te werk ging, kreeg een aantal dagen vrij spel.

Rijksbestuurder Horthy

Terwijl men langzamerhand aan de daarna terugkerende rust begon te wennen, durfde de gewone man weer aan morgen te denken en trachtten de machthebbers te denken aan overmorgen. De laatsten, allen van conservatieve huize, stond onder meer voor ogen het instellen en handhaven van een krachtig bestuur, het oprichten en in stand houden van een klein, doelmatig en betrouwbaar beroepsleger, herstel van het grootgrondbezit, staatstoezicht op de zware industrie, welker leidinggevende figuren dienden te fungeren als trouwe paladijnen van de staat, en ten slotte het herstel van de monarchie. Aangezien echter Horthy en zijn mederegenten heel goed wisten dat een terugkeer van een Habsburg op de Hongaarse troon voor de geallieerden een onverteerbare zaak was, werd in een andere oplossing voorzien. Kort en goed, men wenste een maatschappelijke structuur die zich het beste als neo-feodalisme liet omschrijven. Dat nam niet weg, dat de beoogde opzet geheel kon worden gerealiseerd. Als staatshoofd van het koninkrijk-zonder-koning werd op 1 maart 1920 Horthy in de functie van rijksbestuurder aangesteld.

Nadat in de loop van die maand de laatste Roemeense troepen de werkelijk Hongaarse gebieden hadden ontruimd, werd met de vredesbesprekingen begonnen. Het door hen onrechtvaardig geachte Vredesverdrag van Trianon werd op 4 juni 1920 door de Hongaarse gevolmachtigden ondertekend.

Het onverdraaglijkste voor de Hongaren bleek het afstaan van Transsylvanië aan Roemenië te zijn geweest. Dat nam echter niet weg, dat Transsylvanië toch hoofdzakelijk Roemeens gebied was (en nog steeds is) met in het centrum een aanzien-

lijke Hongaarse enclave, die op haar beurt zuidwestelijk weer door een kleinere Duitse enclave wordt begrensd. De later in dat gebied gehouden volkstelling (1930) toonde het volgende aan: 3,2 miljoen Roemeense, 1,35 miljoen Hongaarse en ruim 500.000 Duitse inwoners.

Vooraf op aandringen van zijn echtgenote, ex-koningin/keizerin Zita, een eierzuchtige prinses uit het geslacht De Bourbon-Parma, ondernam ex-koning Karel zowel in maart als in oktober 1921 pogingen zijn Hongaarse kroon te herkrijgen. Beide pogingen waren dilettantisch van opzet en mislukten totaal. In feite was er in Hongarije niemand — met inbegrip van Horthy en de sinds 14 april premier zijnde graaf Bethlen — die voor Karel een vinger uitstak. Rijksbestuurder en premier begrepen precies wat de geallieerde landen en Joegoslavië, Roemenië en Tsjechoslowakije — deze drie landen vormden samen de „Kleine Entente”, een militair verbond dat in de jaren 1920/21 met steun van Frankrijk was opgericht — in het bijzonder van Hongarije eisten en verwachtten. In Boedapest werd op 5 november 1921 wettelijk vastgelegd dat de rechten van de leden van de familie Habsburg op de Hongaarse kroon waren vervallen.

Van gematigd tot fel revisionisme

Boedapest voerde een actieve buitenlandse politiek, met als voornaamste doel begrip te kweken voor de revisionistische ideeën en wensen. Veel resultaten werden niet geboekt; toenaderingspogingen tot Frankrijk en daarna tot Joegoslavië liepen op niets uit. Het eerste succes werd behaald op 5 april 1927, want toen was uit anti-Joegoslavische overwegingen het sinds oktober 1922 fascistisch geregeerde Italië bereid met Hongarije een vriendschapsverdrag te sluiten. Daarna werd de buitenlandse politiek inderdaad iets brutaler, hoewel nog niet echt agressief aangezien men zich dat nog niet kon veroorloven. Het Hongaarse ophitsen tegen Belgrado vond in Kroatië nog enigszins in het verborgene plaats, maar de Oestasji's, de Kroatische ultra's die zich fel tegen Servië afzetten, konden voor het vinden van een schuilplaats altijd in Hongarije terecht. Daar werd hen tevens gelegenheid geboden zich clandestien in de wapenhandel te bekwamen. Overal in het land werden prentbriefkaarten verkocht met de afbeelding

van Hongarije met de grenzen van juni 1920 en alle afgestane gebieden als omlijsting.

Op 30 september 1932 trad in Boedapest een nieuwe regering aan, met de zeer conservatieve en zelfs racistisch denkende Gyula Gömbös als premier. De buitenlandse politiek van deze regering was veel feller en radicaler dan die van de vorige regeringen. De machtsovername door de nazi's in Duitsland op 30 januari 1933 werd door de Hongaarse regering met vreugde begroet. Spoedig werd het toenemen van de invloed van Berlijn op Hongarije duidelijk waarneembaar. Na de inlijving van Oostenrijk bij het Derde Rijk op 13 maart 1938 kwam het Hongaarse vazalschap aan Duitsland binnen handbereik te liggen. Het kabinet dat onder premier Béla von Imrédy sinds 12 mei 1938 regeerde, deed al enkele stappen in die richting: binnenlandse hervormingen, een op de belangen van Duitsland afgestemde economie benevens een — althans voorlopig nog — gematigde antisemitische wetgeving (sinds 1868 waren de Hongaarse Joden volwaardige staatsburgers geweest). Voor de goede orde dient te worden vermeld, dat bij dat alles de Hongaarse nazi's niet waren betrokken: de conservatieve machthebbers zagen die figuren liever in de gevangenis dan in het parlement.

Vazal van het Derde Rijk

Voor de kust bij Kiel vonden in de tweede helft van augustus 1938 manoeuvres van de Kriegsmarine plaats. Er waren talrijke buitenlandse genodigden, waaronder ook rijksbestuurder Horthy, zijn premier von Imrédy en diens minister van buitenlandse zaken von Kanya. De Duitse vlootoefeningen maakten op Horthy enorm veel indruk; ondanks het tegenstribbelen van zijn ministers besloot de rijksbestuurder de buitenlandse koers van zijn land definitief te koppelen aan die van het politiek zo agressieve Derde Rijk. Het sinds 1920 van de zee afgesloten Hongarije, een koninkrijk zonder monarch met als staatshoofd een admiraal zonder vloot — indien men de, overigens nog steeds bestaande, Donauflootje buiten beschouwing laat — was nu veranderd in een bizar land waar revanchisme en revisionisme onbepert hoogtij zouden vieren. Dat de Hongaren zo goed in de pas liepen met de Duitsers zou hen echter spoedig gewin opleveren.

Na het op de Conferentie van München (29 en 30 september 1938) bereikte akkoord werd met de amputaties van Tsjechoslowakije begonnen. Behalve Duitsland en Hongarije was daarbij ook het Slavische Polen betrokken. Nadat de Polen hun landhonger hadden gestild door de annexatie van het gebied van Teschen, kregen de Hongaren op 6 november dank zij de voor hen gunstige Duits-Italiaanse arbitrage van Wenen, een omvangrijke strook van het zuidelijke gedeelte van Slowakije benevens het zuidwesten van Roethenië (Karpato-Oekraïne). Het was naar aanleiding daarvan, dat Churchill de Hongaren en de Polen kwalificeerde als de aagieren van Europa.

Als gevolg van de voortzetting van de Duitse machinaties viel medio maart 1939 de overgebleven rompstaat van de Tsjechoslowaakse federatie uiteen. President professor Hacha werd op 15 maart in Berlijn gedwongen akkoord te gaan met de instelling van het Duitse protectoraat over Bohemen en Moravië (Tsjechië); in Slowakije en in Roethenië werd de onafhankelijkheid uitgeroepen. Boedapest begeerde die beide gebieden intens, maar begreep zeer goed dat het bestaan van een zogenaamd onafhankelijk Slowakije voor de Duitsers van strategisch belang zou kunnen zijn.

Toch waren de Hongaren zo brutaal troepen over de Slowaakse grens te sturen, maar in de Slowaakse hoofdstad Bratislava had men dat al zien aankomen. De Hongaren stuitten op onverwachte en zeer felle tegenstand. Zij kozen eieren voor hun geld, namen hun troepen uit Slowakije terug en beperkten zich nu tot het bezetten van Roethenië, welke operatie zich tussen 18 en 23 maart voltrok. Duitsland bood Slowakije een „Schutzvertrag” aan, dat reeds op 23 maart 1939 werd ondertekend: het Derde Rijk garandeerde de Slowaakse onafhankelijkheid en hield permanent invloed op de buitenlandse politiek en de samenstelling van de strijdkrachten van Slowakije. Die situatie betekende voor Hongarije een duidelijke vingerwijzing, en Polen was nu aan drie zijden door Duitsland ingesloten.

Evenals vroeger in de geschiedenis grensden, na de Hongaarse inlijving van Roethenië, Hongarije en Polen opnieuw aan elkaar; na het bereiken van de nieuwe gemeenschappelijke grens vonden hartelijke begroetingen plaats tussen Hongaarse en Poolse civiele autoriteiten en militairen. Op 11 april 1939 maakte ook Hongarije zich los van de

Volkenbond en dat maakte tevens het Hongaarse vazalschap aan Duitsland tot een afgeronde zaak.

De Tweede Wereldoorlog

In juli 1939 deden zich aan de nu veel langer geworden Hongaars-Roemeense grens de eerste incidenten voor. Op zichzelf waren die gebeurtenissen niet zo belangwekkend, maar zij verhoogden de inmiddels tot kookhitte gestegen spanning in Europa aanzienlijk. De Duitse aanval op Polen, die op 1 september 1939 om 04.45 begon en de Tweede Wereldoorlog inluidde, deed de spanning aan de Hongaars-Roemeense grens toch enigszins afnemen.

De sluiting van het Duits-Russische niet-aanvalsverdrag op 23 augustus was gepaard gegaan met het afbakenen van de invloedssferen tussen de twee wereldmachten in oostelijk Europa. De Duitse veldtocht in het Westen van mei/juni 1940 die onder meer resulteerde in de Franse ineenstorting, beïnvloedde de gebeurtenissen in Centraal-, Oost-en Zuid-Europa in hoge mate. Het Russische ultimatum van 26 juni 1940 aan Roemenië veroorzaakte in Boekarest paniek. Op Duits advies gingen de Roemenen door de knieën, en dat betekende de vrijwel onmiddellijke Roemeense overdracht van Bessarabië en de noordelijke Boekowina aan de Sovjet-Unie. Dat was voor Boedapest koren op de molen, te meer omdat zowel Berlijn als Moskou de Hongaarse aanspraken op Roemeens grondgebied steunden.

De op 16 augustus begonnen Hongaars-Roemeense onderhandelingen zouden leiden tot de tweede Duits-Italiaanse arbitrage van Wenen. Wat daar op 30 augustus 1940 geschiedde was ongetwijfeld amateuristisch, want juist hetgeen men sinds 1920 de geallieerden zo intens had verweten, werd nu herhaald, zij het in omgekeerde richting: politiek geharrewar zonder rekening te houden met de werkelijke belangen van de betrokkenen. De Roemenen werden gedwongen het grootste gedeelte van Transsylvanië aan Hongarije over te dragen, waardoor de Hongaren meer kregen dan waarop zij hadden durven hopen. Eerst nadat Boekarest op 7 september ook nog de zuidelijke Dobroedsja aan Bulgarije had afgestaan, werden de grenzen van de overgebleven Roemeense rompstaat door Berlijn gegarandeerd. Onder het dictatorschap van generaal (later maarschalk) Ion

Antonescu zou Roemenië zich als vazal en bondgenoot van het Derde Rijk door de Tweede Wereldoorlog moeten worstelen. De Hongaars-Roemeense tegenstellingen, nu feller dan ooit, zouden echter een permanente bedreiging blijven vormen voor de eenheid in het kamp van de Asmogendheden.

Het was echter vooral de Hongaarse militaire top die zich pal achter de Asmogendheden schaarde; want de politici ondernamen soms nog wel eens een voorzichtige poging in kalmer vaarwater te komen. Zo sloot Hongarije onder premier Pál Teleki in december 1940 een vriendschapsverdrag met Joegoslavië. Ook het gecompliceerde Joegoslavische streven naar zelfbehoud zou echter de totale ondergang niet meer kunnen verhinderen.

In maart 1941 dreigde de Hongaarse generale staf met een staatsgreep indien de regering niet bereid was, de As onder alle omstandigheden te volgen. De onthutste Teleki pleegde zelfmoord. Zijn opvolger Laszló Bardossy zou geheel overeenkomstig de richtlijnen van Berlijn te werk gaan.

Toen de Duitsers op 6 april 1941 aan hun Balkanveldtocht begonnen, werd in Boedapest geen ogenblik gearzeld: prompt werden eenheden van het Hongaarse Derde Leger actief bij de strijd tegen Joegoslavië betrokken. Uit erkentelijkheid kreeg Hongarije bij de verdeling van Joegoslavië ook enkele brokken.

Het permanente revisionisme had nu voldoende vruchten afgeworpen en in Boedapest zou men het liefst zijn begonnen aan een periode van consolidatie. Daarvan kwam echter niets, want op 22 juni 1941 begon de Duits-Russische Oorlog. Ondanks de pas kort tevoren voorzichtig geworden Horthy zorgde Bardossy ervoor dat de bevelen uit Berlijn werden opgevolgd: op 27 juni verklaarde Hongarije de oorlog aan de Sovjet-Unie. Reeds tijdens het begin van de gigantische strijd was de Hongaarse deelneming tot het uiterste minimum beperkt. Boedapest verontschuldigde zich ermee dat in de tijdens de laatste jaren verworven nieuwe gebieden permanent een sterke militaire macht aanwezig moest zijn; maar ook de prestaties te velde van de actieve Hongaarse eenheden werden door de Duitsers teleurstellend genoemd. Verder werd in Boedapest meesmuilend gesproken over de massale militaire deelneming door de Roemenen, en later zou men zich in stilte verheugen over de

kolossale Roemeense verliezen zoals die onder meer bij Stalingrad werden geleden.

Inmiddels had het Verenigd Koninkrijk op 6 december 1941 aan Hongarije de oorlog verklaard en de Hongaarse regering betoonde zich op 12 december zo kortzichtig de Verenigde Staten de oorlog te verklaren. Al tijdens het premierschap van Miklos Kállay (10 maart 1942 - 1944) ondernamen zowel de rijksbestuurder als de premier pogingen het contact met de geallieerden te herstellen. Dat streven mislukte, maar kwam de Duitsers wel ter ore. En dus kreeg Horthy in maart 1944 voor de eerste maal ernstige moeilijkheden met de Duitse machthebbers, die uiterst ontevreden waren over de Hongaarse wanprestaties in de strijd en over de slapheid van de Hongaarse regenten. Op 19 maart werd Horthy ontboden bij Hitler, die nog dezelfde dag opdracht gaf Hongarije geheel door Duitse troepen te doen bezetten. Na die schrobbering bleef Horthy na zijn terugkomst in Boedapest niets anders over dan premier Kállay en zijn medewerkers de laan uit te sturen.

De uitgesproken nazi-gezinde Sztojaj, die sinds 1935 onafgebroken Hongaars gezant in Berlijn was geweest, werd nu als premier aangesteld. Spoedig bleek dat Sztojaj in Berlijn goed van instructies was voorzien, want hij benoemde de notoire antisemiet Jaross tot minister van binnenlandse zaken, en die benoemde op zijn beurt de beruchte jodenhaters Baky en Endre tot zijn naastmedewerkers. Kort daarna spoedden de kolonel van de SS Eichmann en zijn trawanten zich naar Boedapest, waar zij ongehinderd hun sinistere activiteiten konden ontplooiën. Met verwondering stelde Eichmann vast, dat hij nu voor het eerst werd ondersteund door lokale machthebbers die hem in jodenhaat nog overtroffen. De in Hongarije zeer omvangrijke Joodse volksgroep ging een periode tegemoet van onmenselijke terreur en van onbeschrijflijk lijden.

Het begin van het einde

De volte face in Roemenië van 23 augustus 1944 maakte in Hongarije veel indruk. Wel bracht het Duitse opperbevel in Transsylvanië moeizaam een Duits-Hongaarse hergroepering tot stand, maar de sinds maart in Boedapest gegroeide vrees voor de toekomst nam eerder toe dan af. Op 29 augustus trok Horthy de stoute schoenen aan, stuurde

het kabinet van Sztojaj naar huis en benoemde de apolitieke generaal Lakatos tot premier. Op 6 september verklaarde de nieuwe regering, dat landen als Hongarije en Roemenië alleen waren gebaat bij het handhaven van de vrede. Prompt verklaarde Roemenië op 7 september Hongarije de oorlog, maar dat had weer tot gevolg, dat voor de eerste maal tijdens de Tweede Wereldoorlog de Hongaarse strijdkrachten zich militanter dan ooit betoonden: de strijd tegen de gebeten hond Roemenië bleek voor de Hongaren nog niets aan aantrekkingskracht te hebben verloren.

Terwijl de overgebleven Roemeense strijdkrachten vakkundig werden gereorganiseerd, troffen de Russen alle noodzakelijke voorbereidingen voor hun voorgenomen opmars in noordwestelijke richting. Op 6 oktober zetten zij onder opperbevel van maarschalk Malinowski hun offensief in. Hadden de Russen tijdens de maand september vrijwel alles alleen opgeknapt, nu konden zij rekenen op een beslist niet te verwaarlozen militaire steun van de Roemenen. Het offensief verliep naar wens, te meer omdat de Russen goed gebruik maakten van hun overmacht aan artillerie en tanks en hun voortdurende luchtoverwicht.

Bij Oradea werd een grote slag geleverd, waarbij vooral aan het Hongaarse Tweede Leger onherstelbare verliezen werden toegebracht. Op 25 oktober 1944 was geheel Roemenië met inbegrip van Transsylvanië van Duitse en Hongaarse troepen gezuiverd. Hoewel daarmee het doel van het offensief was bereikt, werd de opmars op Hongaars grondgebied voortgezet, waarbij onder meer de stad Debreczen, een belangrijk knooppunt, in Russische handen zou vallen. Voordat echter de doorstoot naar Boedapest zou beginnen, vonden in Hongarije nog talrijke andere gebeurtenissen plaats.

Al op 22 september waren de Hongaren zo slim geweest een wapenstilstandscommissie naar Moskou af te vaardigen. De door de Russen gestelde voorwaarden waren van 9 oktober af bij de Hongaarse regering bekend en door middel van een radiouitzending maakte Horthy op 15 oktober de Hongaarse overgave wereldkundig. De Duitsers, die tevoren al op de hoogte waren, hadden echter tijdig tegenmaatregelen getroffen. De beraamde acties werden nu uitgevoerd: Hitler had persoonlijk de SS-Obersturmbannführer luitenant-kolonel Skorzeni belast met de uitschakeling van

Horthy. Die Duitse expert op het gebied van ontvoeringen zou zich met assistentie van een aantal uitgelezen commando's uitstekend van zijn taak kwijten. De arrestatie van Horthy kostte slechts zes slachtoffers in totaal; onder bewaking van Skorzeni c.s. werd de rijksbestuurder als gevangene naar Duitsland afgevoerd.

De Duitsers legden nu de macht in handen van de „Pijlkruisers”, de Hongaarse nationaal-socialisten; hun aanvoerder Szálasi werd benoemd tot „Leider van de Staat”. Het gedeelte van Hongarije waar de Duitsers het nog voor het zeggen hadden, moest dientengevolge nog enkele maanden een bewind van bloedige terreur en willekeur doorstaan.

Op 23 december ging in Debreczen general Dálnoki over tot de vorming van een tegenregering, die op 20 januari 1945 in Moskou met zowel de Sovjet-Unie als de westerse mogendheden een wapenstilstand zou sluiten.

Terug naar het Boedapest van de laatste maanden van 1944. Daar keerden de opnieuw op het toneel verschenen bloedhonden Eichmann en Endre zich andermaal tegen de weerloze Joden, die nu met tienduizenden tegelijk in de „Endlösung” werden omgebracht. Hitler klampte zich vast aan de waanzinnige illusie dat hij van Boedapest een tweede Stalingrad, maar dan onneembaar, zou kunnen maken.

De onophoudelijk verder oprukkende Russen waren op 28 december zo ver dat zij de ring om de Hongaarse hoofdstad konden sluiten. Hoewel het front — al was het ook slechts voor korte tijd — dicht bij de stad tot stilstand kwam, waren de Duitsers niet meer bij machte de verdedigers door de lucht te voorzien van nieuwe voorraden, aangezien de superioriteit van de Rode Luchtmacht een onoverkomelijke hinderpaal bleek. Derhalve waagde het gros van het ongeveer 30.000 man tellende Duits-Hongaarse garnizoen noodgedwongen op 11 februari 1945 een massale uitbraakpoging. Die liep evenwel op een falikante mislukking uit, want slechts 700 man slaagden erin de Duitse linies te bereiken. De rest van het garnizoen capituleerde twee dagen later.

In het begin van maart kon worden vastgesteld dat de gevechtsbereidheid van de Waffen-SS die nog in grote aantallen in het Hongaarse randgebied en in Oostenrijk was gelegerd, nagenoeg tot het nulpunt daalde. Nadat het Hongaarse Derde Leger in

medio maart uiteenviel, was de gehele Duitse strijdmacht in die streken rijp voor ontbinding en ondergang. Dat de meedogenloze Duitse generaal Rendulic nog op 7 april in Wenen arriveerde, mocht al niet meer baten: op 13 april gaf ook die stad zich aan het Rode Leger gewonnen.

De totale omwenteling

Nog voor de Duitse ineenstorting in het begin van mei een feit werd, begon de Hongaarse Communistische Partij onder welwillend Russisch toezicht met het opbouwen en vergroten van haar partijapparaat. Weliswaar werd ook andere partijen toegestaan zich te organiseren, maar zij moesten bij hun activiteiten de grenzen in acht nemen die de bezetters hadden getrokken in hun voor het Volksfront vastgestelde normen.

Toen op 15 maart 1945 de landhervorming werd afgekondigd, had dat het einde betekend van het grootgrondbezit. Daarna werd het accent verlegd naar de nationalisatie van onder meer de bodemschatten met inbegrip van de mijnbouw, de zware industrie, het transportwezen, de banken, en het huizenbezit.

Op 2 februari 1946 werd in Hongarije de republiek uitgeroepen. Bij het op 10 februari van het volgende jaar getekende Vredesverdrag van Parijs — dat op 15 september van dat jaar van kracht werd — herkreëg Hongarije zijn grenzen van 1 januari 1938.

Toen op 18 februari 1948 een bondgenootschap van de Sovjet-Unie met Hongarije werd gesloten, betekende dat in feite het zwart-op-wit vastleggen van de Hongaarse afhankelijkheid in de sectoren van economie, cultuur en defensie. De bundeling van de communisten en de socialisten in de Verenigde Hongaarse Arbeiderspartij werd in augustus 1948 tot stand gebracht. Door de invoering van de nieuwe grondwet op 20 augustus 1949 was Hongarije een Volksdemocratie geworden. In het algemeen toonde het bewind zich voorstander van de harde lijn, en de over te veel bevoegdheden beschikkende geheime politie wekte herhaaldelijk de volkswoede op. Die situatie zou het ontstaan van een uitbarsting ten zeerste in de hand werken. Ruim 17 maanden nadat Hongarije zich tijdens de oprichting van het Warschau-Pact op 14 mei 1955 als lid bij die organisatie had aangesloten, zou deze verwachting worden bewaarheid. De door

studentenrellen ingeluide revolutie brak op 23 oktober 1956 uit. De een jaar eerder afgezette premier Imre Nagy nam het heft weer in handen; hij sprak zich uit voor een socialisme dat aan de Hongaarse wensen zou voldoen. Bij de inmiddels algemeen geworden opstand sloten zich tevens verscheidene militaire eenheden aan. De Russische bezettingstroepen, die van 26 oktober af tegen de opstandelingen werden ingezet, moesten dikwijls zware gevechten leveren. Binnen enkele dagen was kolonel Pal Máleter, een der beste Hongaarse aanvoerders, *de* nationale held geworden. Maar tegen de onwezenlijke verwachtingen van volk en regering in bleef Hongarije van elke buitenlandse hulp verstoken. Op 4 november werden Nagy en Máleter door de Russen gevangen genomen, en dat betekende tevens het einde van de uitzichtloze opstand.

Met Russische toestemming kon de nieuwe regering van premier János Kádár al op 5 november de macht overnemen. Het in het begin van januari 1957 gepubliceerde regeringsprogramma maakte vooral heel duidelijk dat de door Moskou geïnspireerde politieke koers nauwgezet diende te worden gevolgd. Verder moest de reeds in socialistische zin hervormde landbouw goed worden beschermd en bovendien zouden de tijdens de opstand gevormde arbeidersraden door bedrijfsraden worden vervangen.

Op 27 mei 1957 sloten Hongarije en de Sovjet-Unie een troepenakkoord, waarbij werd bepaald dat Russische militaire eenheden voortaan in Hongarije gelegerd zullen blijven, en wel voor de duur van het NAVO-verdrag.

Stap voor stap naar evolutie

Tijdens het begin van zijn onaantastbare bewind was Kádár, die tevens permanent secretaris-generaal was van de Verenigde Arbeiderspartij, beslist niet populair. Door zijn landgenoten werd hij vrijwel algemeen beschouwd als de figuur die in Moskou als „onze man in Boedapest” te boek stond. Inderdaad zou de op 25 mei 1912 geboren Kádár het vertrouwen van Moskou nooit beschamen, maar door de jaren heen bleek tevens dat hij bereid was dat vertrouwen te gebruiken in het belang van het Hongaarse volk. Wat in 1956 Imre Nagy had beoogd, namelijk het bewandelen van een eigen weg onder uitsluiting van de Russische voog-

Janos Kádár

dij, zou onder Kádár — maar nu met handhaving van zeer nauwe banden met de Sovjet-Unie — geleidelijk toch weer een haalbare kaart worden. Ook sprak het in zijn voordeel dat de in voorgaande jaren zo gehate geheime politie niet in haar oorspronkelijke opzet was teruggekeerd; zonder Kádárs politiek van vrijwel blindelings gehoor geven aan Russische wensen en eisen, zou dat ondenkbaar zijn geweest. De nieuwe Hongaarse machthebbers gingen in hun denken niet alleen uit van het standpunt van economische belangen, maar durfden zelfs dienovereenkomstig te handelen. Van januari 1968 af konden dat streven en handelen ook in het openbaar worden beleden: het particuliere initiatief kreeg toen weer een reële kans, want de kleine ondernemers hadden de vrijheid van produktie en van afzet herkregeen. Aangezien ook de goodwill van Kádár in Moskou ongewijzigd bleef, kon het Hongaarse experiment ongehinderd worden voltooid.

Vanzelfsprekend had mede daardoor de binnenlandse publieke opinie over het bewind een wijziging ondergaan, want Kádárs beleid had immers geleid tot een aanzienlijke verhoging van de levensstandaard, terwijl bovendien het openbare le-

ven van een — zij het dan beperkte — liberalisatie blijk gaf. Deze gang van zaken werd ook in het buitenland met aandacht gevolgd en derhalve werd Hongarije door talrijke westerse landen weer als handelspartner aanvaard. Zo kon onder meer in oktober 1970 met de Bondsrepubliek een handelsovereenkomst worden gesloten, waarbij voor de eerstkomende jaren de uitbreiding van de wederzijdse handel werd vastgelegd.

De buitenlandse politiek

De Hongaarse buitenlandse politiek is gebaseerd op het in stand houden van voortreffelijke betrekkingen met de Sovjet-Unie en de andere landen van het Warschau-Pact, met uitzondering van Roemenië, benevens het onderhouden van correcte en zo mogelijk goede betrekkingen met zoveel mogelijk landen, die in de westerse wereld niet uitgesloten.

De Hongaars-Roemeense betrekkingen waren weliswaar correct maar onmiskenbaar koel, een situatie die zou voortduren tot december 1983. Toen trad een verslechtering op, die ontstond door de twistappel bij uitstek, Transsylvanië: de herdenking van de 65 jaar eerder afgekondigde aansluiting van dat gebied bij Roemenië werd tijdens de eerste week van december daar overal en in het bijzonder in Boekarest op uitbundige wijze gevierd. Dat wekte in Boedapest veel irritatie en met inbegrip van het partijblad „Népszabadsag” publiceerde de Hongaarse pers talrijke artikelen over het wel en wee van Transsylvanië. Men ging zelfs zo ver, Roemenië de destijdsse collaboratie met nazi-Duitsland te verwijten. Nu hebben de Hongaren niet alleen veel te veel boter op het eigen hoofd, zij gingen bovendien voorbij aan de harde realiteit van de toenmalige gebeurtenissen die Roemenië immers geen alternatief lieten. Intussen is er heel wat water door de Donau gestroomd, en de aanvankelijk getoonde felheid is grotendeels weggeëbd.

De Hongaarse betrekkingen met de Verenigde Staten en met het Verenigd Koninkrijk kunnen zonder meer als goed worden beschouwd. Al in 1966 werden de Amerikaans-Hongaarse diplomatieke betrekkingen tot ambassadeursniveau opgetrokken, en de betrekkingen tussen Engeland en Hongarije kregen in de eerste week van februari

jl., door het bezoek van premier Margaret Thatcher aan Boedapest, een extra dimensie. De Britse premier wisselde niet alleen van gedachten met premier Gyorgy Lazar, maar had ook met partijleider Kádár een veelomvattend onderhoud, dat meer dan twee uren duurde. Een Britse official kenmerkte de inhoud van het gesprek als openhartig, opbouwend en waardevol. Premier Thatcher behoort stellig niet tot degenen die met een grote boog om de harde realiteit van het heden heenlopen. Juist daarom kan een uitwisseling van gedachten en een verduidelijking van de wederzijdse standpunten van essentiële invloed zijn op de toekomstige relatie tussen Oost en West.

Als statistische bijzonderheid kan nog worden vermeld, dat het ongeveer 10,75 miljoen inwoners tellende Hongarije met de BRD, Denemarken, de DDR en Malta behoort tot de groep van vijf Europese landen waarvan het inwonertal eerder af- dan toeneemt.

De strijdkrachten

Overeenkomstig de bepalingen van het Vredesverdrag van Trianon was Hongarije in 1920 verplicht, zijn strijdkrachten tot 35.000 man terug te brengen; het bezit van een luchtmacht werd verboden. Kort na de machtsovername in Duitsland van 1933 werd door Boedapest uiterst voorzichtig aan de herbewapening begonnen. In 1938 hadden de Hongaren bereikt dat met alle beperkende bepalingen de hand was gelicht. De landen van de „Kleine Entente” legden zich bij de feiten neer door op 23 augustus te besluiten hun verzet tegen de Hongaarse herbewapening te staken.

Het Vredesverdrag van Parijs legde Hongarije in 1947 opnieuw restricties op: de troepensterkte mocht het totaal van 70.000 man niet te boven gaan en de luchtstrijdkrachten mochten over maximaal 90 vliegtuigen beschikken. Ditmaal echter zou het bondgenootschap met de Sovjet-Unie de Hongaren in de gelegenheid stellen onder die bepalingen uit te komen.

De dienstplicht werd weer ingesteld en wel met een duur van 18 maanden voor de landmacht en 24 maanden voor de luchtmacht. Overeenkomstig de jongste gegevens beschikt Hongarije nu over een krijgsmacht van in totaal 105.000 man.

De landmacht, die — met inbegrip van de 700 man

van de al eerder vermelde Donaufloottielje — 84.000 man telt, is onder meer samengesteld uit een pantserdivisie, vijf gemotoriseerde infanteriedivisies, een artilleriebrigade, een grond-grond geleide-wapenbrigade, drie grond-lucht geleide-wapenregimenten, een regiment luchtdoelartillerie en een bataljon luchtlandingstroepen. Naar schatting beschikt het leger over het volgende materieel: 1200 tanks van de types T-54 en T-55, 60 zware tanks van het type T-72, 100 lichte tanks van het type PT-76, 500 pantserwagens, 175 infanteriegevechtsvoertuigen, 1100 gepantserde perso-

neelsvoertuigen, en ruim voldoende artillerie met kanonnen van velerlei kaliber.

De luchtmacht beschikt over 140 gevechtstoestellen (120 van het type Mig-21 en 20 van het type Mig-23) en 20 bewapende helikopters; haar personeelsbestand van 21.000 man, telt veel grondpersoneel, dat gedeeltelijk kan worden ingezet voor de eigen verdediging, waarbij ook grond-lucht geleide-wapeneenheden zijn ingeschakeld.

Uiteraard is vrijwel het gehele materieel, dat bij de Hongaarse strijdkrachten in gebruik is, van Russische makelij.

Literatuur

- H. Schmitt — *Die Rote Hölle in Ungarn*. Verlag Ferd. Wyss, Bern (1919).
L. Marcovitch — *Le désarmement et la politique de Belgique*. Société Générale d'Impr. & d'Édition, Parijs (1932).
N. Henderson — *Herinneringen van een diplomaat*. Alvert de Lange, Amsterdam (1948).
A. Hillgruber — *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu*. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden (1954).

- Ch. Wighton — *Eichmann (Symbool van een regime)*. Spectrum, Utrecht (1961).
E. Taylor — *De val van de vorstenhuizen*. Sijthoff, Leiden (1963).
U. von Hassell — *Vom andern Deutschland*. Fischer Bücherei, Frankfurt am Main (1964).
R. Seth — *Operatie Barbarossa*. Spectrum, Utrecht (1967).
R. Neck — *Österreich im Jahre 1918*. Oldenburg Verlag, München (1968).
Ch. Whiting — *Skorzeny, de gevaarlijkste man van Europa*. Standaard Uitgeverij, Antwerpen (1975).

C. H. Gelok

luitenant-kolonel der infanterie b.d.

Guerrilla in Afghanistan

In zijn bekende boek *Typologie des modernen Kleinkrieges* (1967) stelt Werner Hahlweg ten slotte vast dat het fenomeen guerrilla zeker nog wel verdere „Differenzierung” zal ondergaan. Hij baseert zijn uitspraak op de historische continuïteit waarmee die oorlogsvorm zich tot op heden presenteert. Nu, zeventien jaar nadien, lijkt het interessant de guerrilla in Afghanistan te analyseren in het licht van de tot dusverre ontwikkelde strategische inzichten. Het wordt dan mogelijk, vast te stellen in hoeverre de gang van zaken aldaar zich conformeert aan de geldende strategische inzichten, dan wel daarvan afwijkt.

Afghanistan; het geografische milieu (zie afb. 1)

Ligging

Van oudsher is het land een doorgangsgebied uit het Midden-Oosten (Turkije, Perzië) naar Centraal-Azië (India, stroomgebied van Indus en Ganges, de Indische Oceaan). In de klassieke Oudheid baanden de legers van Alexander de Grote zich zo een weg naar het verre India, in de moderne tijd trokken daarlangs de bloemenkinderen van de jaren '70 en de Baghwan-adepten, op weg naar Bhoetan en Katmandoe.

In de vorige eeuw fungeerde Afghanistan als buffer tussen de invloedssferen van de toenmalige wereldmachten Rusland en Groot-Brittannië. Het Britsindische koloniale bestuur was vooral erop gebrand India af te schermen tegen een mogelijke Russische expansie naar het warme water van de Indische Oceaan. Ondanks zijn geïsoleerde ligging was Afghanistan dan ook strategisch zeer belangrijk.

De oppervlakte van het land bedraagt achttienmaal die van Nederland, en de landsgrenzen zijn dienovereenkomstig zeer lang: met Iran ongeveer 1200 km, evenals met de Sovjet-Unie; met China

circa 80 km; en met Pakistan ten slotte ongeveer 1500 km. Doordat de grenzen niet aan natuurlijke barrières zijn gekoppeld, door dun bevolkte gebieden lopen in bergachtig terrein of woestijnen, en weinig wegen erheen leiden, zijn zij niet gemakkelijk af te sluiten.

Landschap en bevolking

Het uitgestrekte land met zijn relatief geringe bevolking van circa 18 miljoen inwoners heeft een zeer ruig karakter. Het bestaat deels uit hooggebergte — tot ongeveer 7000 m — in het noorden, deels uit onherbergzame zoutmoerassen, woestijnen en steppen in het zuiden, bezuiden de lijn Farah-Kandahar. Ruig is ook het voor het grootste deel van het land geldende continentale klimaat met extreme zomer- en wintertemperaturen. Die situatie beperkt de bestaansmogelijkheden: niet meer dan omstreeks 15% van het land is in gebruik voor landbouw. Toch is het gros van de primitieve, arme bevolking aangewezen op wat het land oplevert; irrigatie wordt op beperkte schaal toegepast en de nomadische veeteelt levert ook een, zij het geringe, bijdrage.

Steden van enig formaat zijn de hoofdstad Koboel, met ongeveer 600.000 inwoners, en Kandahar dat er circa 200.000 telt. Spoorwegen zijn er niet, het wegennet is beperkt en van slechte kwaliteit. Vanwege Afghanistans functie als doorgangsgebied is de betekenis van de wegen evident. De belangrijkste internationale wegverbindingen zijn:

- uit de Sovjet-Unie: Samarkand—Termez—Mazar—Koendoez—Koboel;
- Uit Iran: Mashad—Herat—Kandahar—Quetta;
- Uit Pakistan: Islamabad—Koboel en Quetta—Kandahar.

Enkele van deze wegen lopen door defilés, en het beheersen daarvan kan alle transport en verkeer

lam leggen. Zo leidt de weg van Kaboel naar Pakistan door de bekende Khyberpas — strijdgebied uit de Engels-Afghaanse oorlogen van de 19e en 20e eeuw — die gelegen is te midden van een circa 4000 m hoog bergmassief. De wegen uit de Sovjet-Unie slingeren zich door de uitlopers van het Hindoekoesj- en Paropamisus-massief. Een zeer moeilijk en tactisch belangrijk gebied is daar de Salangpas in de Pansjirvallei, omringd door een tot 5000 m reikend hooggebergte.

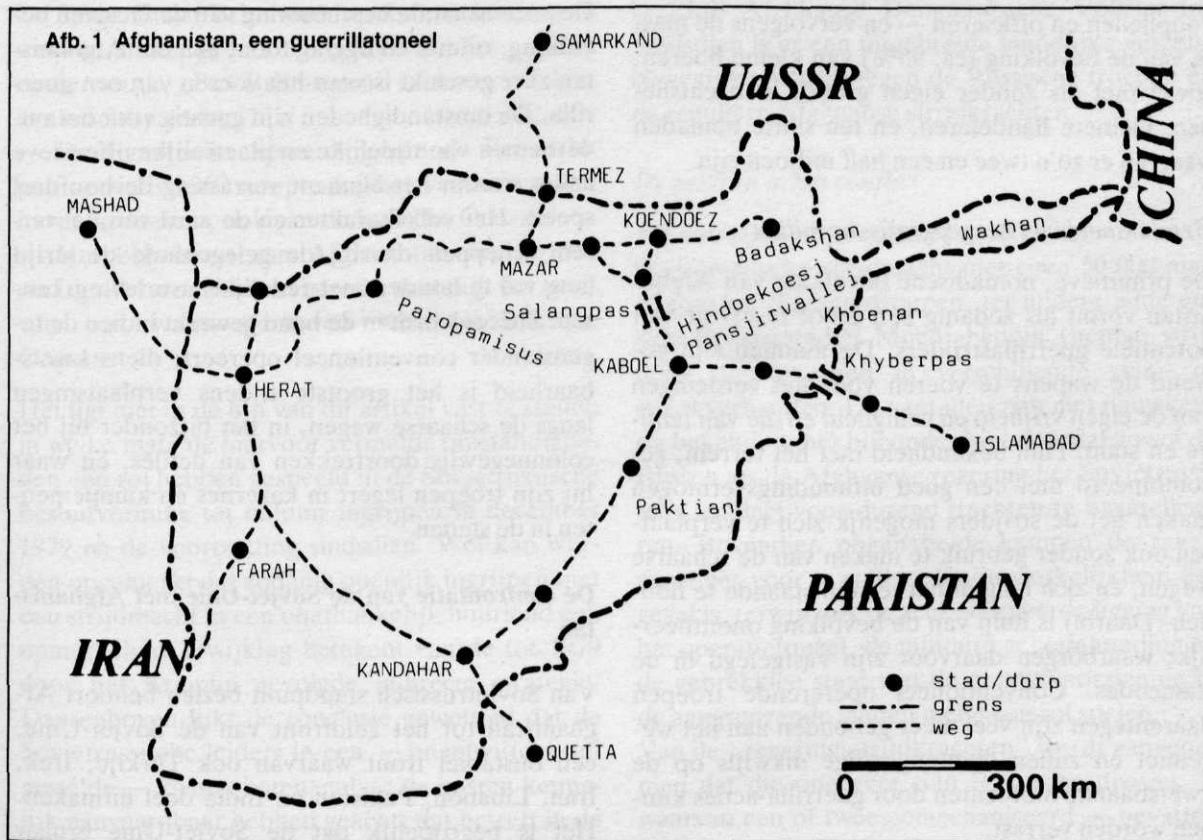
Sinds de vroegste tijden hebben de geografische ligging tussen Oost en West, en de doorgangspoortfunctie, Afghanistan gestempeld tot een strategisch belangrijk gebied. Dientengevolge heeft het onder invloed gestaan van verschillende volken en culturen als bijvoorbeeld India, Mongolië, Perzië, Rusland en Brits-Indië. Dat heeft ook de samenstelling van de bevolking sterk beïnvloed, met als gevolg een grote mate van etnische verscheidenheid: het land herbergt momenteel een negental verschillende bevolkingsgroepen, elk met een geheel eigen bestaanswijze en woonpatroon (zie afb. 2).

De bevolking houdt zich aan een zeer strenge, orthodoxe leefwijze. Afghanistan wordt wel het

Afb. 2 Belangrijkste bevolkingsgroepen

meest traditioneel ingestelde land van het Midden-Oosten genoemd. Religie — de Islam — en traditie bepalen en beheersen de maatschappij en het gezinsleven volkomen. In de pluriforme etnische samenleving is in feite de Islam de enige bindende factor; de Koran bepaalt en heiligt de gezagsverhoudingen, de maatschappelijke normen en de manier van leven. Dat leven speelt zich af in de kleinere gemeenschapsverbanden: stam en familie. Altijd al hebben de stammen zich beschouwd als autonoom, en zich daarnaar gedra-

Afb. 1 Afghanistan, een guerrillatoneel

gen. Zij leiden sociaal en economisch een geheel eigen leven onder leiding van de „spiringay” — d.i. de witbaard wijze man — en verzetten zich tegen elke denkbare inbreuk op hun autonome vrijheid. Daarbij maakt het weinig verschil of die inbreuk verband houdt met pogingen tot centralisatie van het gezag of dat er sprake is van een invasie van buiten de landsgrenzen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in dit ruige land met de vele externe dreigingen de soldateske eigenschappen hoog genoteerd staan. Het gros van de mannen is van jongs af gewend een wapen te dragen en er is een lange traditie over het metterdaad gebruiken van die wapens en het voeren van de *jihad* — de heilige oorlog — ter verdediging van familie, stam en land tegen de ongelovigen. De stamwetten leveren daarvoor ook krachtige stimulansen, aangezien daarin zijn vastgelegd de plicht tot het beschermen van de familie-eer, het belang van het eergevoel, en het respect voor familie en stam, het recht tot bloedwraak (*badal*), enz.

De Afghaanse samenleving is sterk piramidaal gestructureerd. Er is een zeer kleine toplaag — stamhoofden, grootgrondbezitters, geestelijken — een kleine middengroep — de lagere geestelijkheid, kooplieden en officieren — en vervolgens de massa van de bevolking (ca. 95%) van kleine boeren, zowel met als zonder eigen grond, ambachtslieden, kleinere handelaren, en ten slotte nomaden waarvan er zo'n twee en een half miljoen zijn.

Geschiktheid van het geografische milieu

De primitieve, nomadische bevolking van Afghanistan vormt als zodanig een groot reservoir van potentiële guerrillastrijders. De mannen zijn gewend de wapens te voeren voor het verdedigen van de eigen vrijheid en veiligheid en die van familie en stam. Hun bekendheid met het terrein, gecombineerd met een goed uithoudingsvermogen maken het de strijders mogelijk zich te verplaatsen ook zonder gebruik te maken van de schaarse wegen, en zich lang in het terrein staande te houden. Daarbij is hulp van de bevolking onontbeerlijk; waarborgen daarvoor zijn vastgelegd in de stamcodes. Conventioneel opererende troepen daarentegen zijn veel meer gebonden aan het wagenet en zullen dientengevolge dikwijls op de kwetsbaarste momenten door guerrilla-acties kunnen worden verrast.

Ruimte

In de uitgestrekte ruimten van het onherbergzame terrein kan de guerrillastrijder zich voortdurend terugtrekken in door de natuur gevormde bastions die kunnen dienen als redoute en als uitvalsbasis. Daarvoor leent zich in het bijzonder het hooggebergte in het noordelijke deel van het land. Het zuidelijke gedeelte, met zijn steppen en woestijnen, is minder geschikt doordat het met moderne apparatuur afdoende onder observatie kan worden gehouden. Overigens is het voor de guerrillastrijders noodzakelijk dat zich in hun basisgebied althans enige bevolking bevindt, omdat zij voor hun directe levensonderhoud zijn aangewezen op leven in de bevolking.

Externe faciliteiten

De veiligste ligging van basisgebieden is uiteraard buiten de eigen grenzen, in buurlanden die de guerrilla gunstig gezind zijn of zelfs metterdaad steunen. Gebleken is dat zowel Pakistan als Iran bepaalde faciliteiten verlenen.

Conclusies

De vorenstaande beschouwing van de factoren bevolking, ruimte en ligging toont aan dat Afghanistan zeer geschikt is voor het voeren van een guerrilla. De omstandigheden zijn gunstig voor het ondernemen van tijdelijke en plaatselijke offensieve acties waarin het element verrassing de hoofdrol speelt. Het volkskarakter en de aard van het terrein scheppen daarbij de gelegenheid de strijd lang vol te houden met redelijke overlevingskansen. Succes wordt in de hand gewerkt indien de tegenstander conventioneel opereert; diens kwetsbaarheid is het grootste tijdens verplaatsingen langs de schaarse wegen, in het bijzonder bij het colongewijs doortrekken van defilés, en waar hij zijn troepen legerd in kazernes en kampementen in de steden.

De confrontatie van de Sovjet-Unie met Afghanistan

Van Sovjetrussisch standpunt bezien behoort Afghanistan tot het zuidfront van de Sovjet-Unie, een onstabiel front waarvan ook Turkije, Irak, Iran, Libanon, Pakistan en India deel uitmaken. Het is begrijpelijk dat de Sovjet-Unie ernaar

streeft haar invloed in die regio te versterken om de stabiliteit te vergroten. Het beheersen dan wel finlandiseren van landen aan dat front dient een wezenlijke doelstelling van de militaire doctrine van de Sovjet-Unie, te weten de beveiliging van het eigen territorium. In dat licht bezien is de huidige interesse voor die streken ook niet nieuw: reeds in de vorige eeuw botste Rusland om dezelfde reden met het koloniale Brits-Indië.

Het verwezenlijken van de voornoemde doelstelling van de militaire doctrine — voor elke Rus in oorlog en vrede van het allerhoogste belang — kan uitstekend worden bevorderd door het andere deel van de militaire en politieke doctrines in praktijk te brengen, en wel de ondersteuning van „de worsteling der volkeren voor nationale bevrijding en sociale vooruitgang”, zoals een nieuwe bepaling in de grondwet van de Sovjet-Unie luidt, die in 1977 werd geratificeerd ter gelegenheid van de zestigste verjaardag van de Oktoberrevolutie: een daartoe strekkende interventie van de Sovjet-Unie is derhalve niet alleen een recht, maar zelfs een grondwettelijke plicht. Verschillende omstandigheden begunstigen en stimuleren het ten uitvoer leggen van die plicht.

— Sinds Groot-Brittannië besloot zich terug te trekken uit het gebied ten oosten van Suez — het einde van de „Pax Britannica” — ontstond daar een machtsvacuüm.

— De gigantische uitbreiding van de Russische marine sinds 1960 noopte tot het verwerven van havenfaciliteiten, ook aan de Indische Oceaan.

— Het beheersen van Afghanistan brengt een oud desideratum binnen bereik, namelijk het bezit van een warmwaterhaven aan de Indische Oceaan.

Het ligt niet in de lijn van dit artikel vast te stellen in welke mate de hiervoor vermelde omstandigheden een rol hebben gespeeld in de Sovjetrussische besluitvorming tot militair ingrijpen in december 1979 en de voortzetting sindsdien. Wel kan worden opgemerkt dat zodanig openlijk ingrijpen met een strijdmacht in een onafhankelijk buurland een opmerkelijke afwijking betekent van de tot 1979 door het Kremlin gevolgde indirecte strategie. Daarenboven lijkt de conclusie gewettigd dat de Sovjetrussische leiders in een — ongetwijfeld opgestelde — kosten-batenanalyse de kosten kennelijk aanvaardbaar hebben geacht; dat betreft in de

eerste plaats ook de „kosten” die kunnen voortvloeien uit steun of inmenging van andere landen, zoals vooral de Verenigde Staten en de islamitische buurlanden.

Die lage taxatie van mogelijke risico's was waarschijnlijk gebaseerd op:

— het onmiskenbare gebrek aan besluitvaardigheid in de belanghebbende landen (weifelende regering Carter, verdeeldheid in de islamitische wereld);

— de afgelegen, geïsoleerde ligging van Afghanistan (moeilijke „projection of power”);

— de verwachting dat het gebruik van Sovjetrussische militaire middelen weinig reacties van de buitenwereld zou uitlokken.

Ontwikkelingen sinds december 1979

De invasie in december 1979 leidde tot de vervanging van het communistische regime van Hafizollah Amin — sinds september aan de macht — door een pro-Russisch bewind onder president Babrak Karmal. Daarmee kreeg de kleine fractie Parcham (d.i. de Vlag) voorgoed de overhand op de grotere fractie Khalq (het Volk) van de in 1965 opgerichte Afghaanse Democratische Volkspartij. Sindsdien is er een uitgebreide landelijke verzetsbeweging ontstaan tegen de Russische troepen en de reguliere Afghaanse strijdkrachten.

De partijen in het conflict

Ter ene zijde staan omstreeks 100.000 man van de Sovjetrussische strijdmacht met circa 50.000 man Afghaanse regeringstroepen, ter andere zijde enkele tienduizenden Moedjaheddin (heilige strijders) die opereren in verschillende stam- of streekverbanden. De aantallen zijn niet nauwkeurig bekend, in het bijzonder niet doordat zowel de Russen als de Afghaanse regering het Sovjetrussische aandeel voortdurend trachten te bagatelliseren. Bovendien pogen beide kampen de zaken gunstiger voor te stellen dan in werkelijkheid het geval is, terwijl ook de zeer geïsoleerde ligging van het operatietoneel, de militaire geheimhouding en de gebrekkige staat van de nieuwsvoorziening in de aangrenzende landen mede een rol spelen.

Van de „regeringsstrijdkrachten” wordt aangenomen dat die ongeveer tien Russische divisies — waarvan een of twee gemechaniseerd — bevatten

alsmede vier à vijf Afghaanse divisies. De samenstelling van het Sovjetrussische contingent wisselt van jaar tot jaar. Het beschikt in het algemeen over modern zwaar materieel, tanks, pantservoertuigen, en luchtsteunmiddelen (Mig-21 en -23 straaljagers, en Mi-3 en -24 gevechtshelikopters).

Moreel

Het voor de gevechtskracht en -bereidheid belangrijke moreel is — zo is geleidelijk uitgelekt — aan regeringszijde laag en geeft daar aanleiding tot veel problemen. De aanvankelijke samenstelling van de Russische troepen uit islamitische dienstplichtigen, uit de Sovjetrepublieken die aan Afghanistan grenzen, leidde tot desertie en dienstweigering en lokte protesten uit van de islamitische wereld. De inzet van mankracht uit de slavische gebieden bracht — uiteraard — weinig verbetering. Die dienstplichtigen zijn weinig gemotiveerd en voelen zich verlaten in een onbekend land. Desertie komt thans zóveel voor dat de door het verzet aan Zwitserland overgedragen ex-krijgsgevangenen, uit vrees voor de harde bestrafing die deserteurs wacht, niet naar de Sovjet-Unie willen worden teruggezonden. Onder de Afghaanse regeringstroepen was desertie een veel voorkomend verschijnsel: van het in 1979 circa 100.000 man sterke leger waren er aan het einde van 1980 nog slechts 40.000 over. Op allerlei manieren, zoals het verlagen van de dienstplichtige leeftijd en het opnieuw onder de wapenen roepen van gedemobiliseerden werd getracht de sterkte op peil te houden. Daarbij komt nog, dat het steeds weer vervangen van officieren in de hogere commandofuncties — vanwege incompetentie enerzijds en omwille van de voorkeur voor leden van de Parcham anderzijds — een zeer nadelige invloed heeft op het prestatievermogen van de Afghaanse krijgsmacht.

Van het begin van het Afghaanse gewapende verzet af hebben de Moedjaheddin blijk gegeven van een hoog moreel. Hun geestelijke basis — te strijden vóór de Islam, tégen een vreemde, vijandige ideologie — stimuleert hen tot grote inzet en standvastigheid. Een zwak punt vormt daarentegen hun innerlijke verdeeldheid op grond van de grote verscheidenheid in politiek, militair, religieus en etnisch opzicht. Verscheidene pogingen werden reeds ondernomen om de verschillende is-

lamitische verzetsgroeperingen — vooral in Pakistan onder de honderdduizenden vluchtelingen — onder één noemer te brengen. Zo opereert sinds juli 1981 een soort unie, de „Islamitische Eenheid van Moedjaheddin van Afghanistan”, die eerder bekend stond als „Islamitische Alliantie voor de bevrijding van Afghanistan”. Nog steeds vormen evenwel de onderlinge spanningen het grote struikelblok, en in afgelegen streken vinden ook wel onderlinge gevechten plaats. Samenvattend kan worden gezegd dat de Moedjaheddin sterk gemotiveerd optreden maar dat een centraal leiderschap en een goede coördinatie van het optreden zeer node worden gemist.

De militaire confrontatie

Sinds de eerste offensieven van de regeringstroepen tegen de Moedjaheddin, in 1980, hebben zich in het verloop van de gevechtshandelingen bepaalde karakteristieke gemanifesteerd die tot nu toe zijn blijven gelden.

Optreden van de Moedjaheddin

Het optreden van de verzetsstrijders heeft van het begin af alle kenmerken vertoond van de guerrilla, ten zeerste begunstigd door het terrein: verspreid verplaatsen, snel concentreren, verrassend aanvallen en daarna verdwijnen in de ruimte van het ruige landschap. De acties richtten zich vooral tegen de verbindinglijnen uit de Sovjet-Unie naar de streek van Kaboel, waar de Bagramvliegbasis, de Salangpas en de Pansjirvallei brandpunten van de strijd waren. De guerrillastrijders stelden zich bovendien ten doel de eigen verbindinglijnen naar de „vrijplaatsen” (basisgebieden) in Pakistan — in het bijzonder de weg Kaboel-Islamabad, de Khyberpas, en het Khoenangebied — open te houden.

De guerrillastrijders opereerden uit basisgebieden — Pansjirvallei, Badakshan en Paktian — die gunstig lagen ten opzichte van de voornoemde verbindinglijnen en sterke natuurlijke bastions vormden dank zij hun hoge ligging (gemiddeld 5000 m). De acties spelen zich in het algemeen af op het platteland; de steden worden als het ware omsingeld. Kandahar en Kaboel zijn gedurende lange perioden vrijwel geheel van de buitenwereld afgesneden geweest.

Voor hun bewapening zijn de Moedjaheddin nauwgezegd geheel aangewezen op hetgeen zij kunnen buitmaken. Via Pakistan komt enig materieel binnen, mogelijk uit China.

Optreden van de regeringstroepen

Het Afghaanse leger heeft steeds te kampen gehad met slechte bevelvoering, weinig gevechtsbereidheid en zeer veel desertie: zo liep tussen 13 en 15 juli 1981 in de slag bij Paghman tweederde van de driehonderd in de strijd geworpen cadetten over naar de hen omsingelende Moedjaheddin.

De grote offensieven die zich van jaar tot jaar richtten tegen de Pansjirvallei, om de door de Moedjaheddin beheerste Salangpas open te houden, worden grotendeels uitgevoerd door de Russische strijdkrachten. Die operaties verliepen steeds volgens een vast patroon:

— er was duidelijk sprake van een soort „hit and run”- of „hit and destroy”-tactiek; een conventioneel optreden met modern, zwaar materieel kon niet lang worden volgehouden in het moeilijke terrein onder voortdurende dreiging van de ongrijpbare guerrillastrijders; de operaties waren zorgvuldig voorbereid, de bevelvoerende Russische officieren vermeden zoveel mogelijk risico's; flexibiliteit en improvisatie bleken zelden voor te komen;

— voor het blokkeren van ontsnappingswegen werd veelvuldig gebruik gemaakt van artilleriebeschietingen, vuur uit gevechtshelikopters en bombardementen door de luchtmacht; helikopters werden voorts benut voor het afzetten van afdelingsdetachementen in moeilijk bereikbare terreingedeelten;

— de operaties werden uitgevoerd door de verbonden wapens, nauw gecoördineerd met luchtsteun van helikopters en vliegtuigen.

Hadden de bovengenoemde operaties aanvankelijk tot doel de eigen verbindinglijnen in tact te houden, sinds het einde van 1981 werden ook grote militaire acties ondernomen in de gebieden van Kandahar en Herat. Die verlegging van het zwaartepunt werd mogelijk doordat de regeringstroepen in de tot dan toe ernstig bedreigde noordelijke streken zich ertoe beperkten hun posities te consolideren. Daardoor konden de voor de guerrillero's zo belangrijke wegen naar en uit Pakistan beter onder controle worden gehouden. Uitgaande van

die situatie werd het jaar 1982 gekenmerkt door grootscheepse militaire operaties die het conflict definitief moesten beslechten. Die opzet mislukte echter, en in de zomer van 1983 werden opnieuw acties tegen de Pansjirvallei ondernomen volgens hetzelfde patroon. De guerrilla kon ook daardoor niet worden bedwongen. De problemen waarmee het Sovjetrussische optreden kampte, komen sterk overeen met hetgeen tot nu toe bekend was van eerdere confrontaties tussen conventioneel optredende strijdkrachten en verzetsstrijders: de laatsten doen alles om een rechtstreeks treffen te vermijden, zij vallen slechts aan indien zij erin zijn geslaagd een plaatselijk en tijdelijk overwicht te verwerven, en zijn daardoor moeilijk te bestrijden met een log conventioneel leger.

Sovjetrussische visie op de guerrilla

Voor een verantwoorde beoordeling van het Sovjetrussische optreden tegen de guerrillero's in Afghanistan is het van belang, te weten welke inzichten de Sovjet-Unie ter zake heeft.

In de marxistische leer speelt het instrument van de guerrilla een grote rol: gewapende arbeiders worstelen met de kapitalistische uitbuiters, veroorzaken volksopstanden, en brengen daarmee staatkundige veranderingen tot stand door toedoen van revolutionaire krachten. In die beginfase zijn reguliere troepen nog niet van belang omdat er immers geen werkelijke fronten zijn.

In de Tweede Wereldoorlog organiseerden de Russen een omvangrijke partizanenactiviteit achter de Duitse linies. Een nieuw aspect daarin was de strakke organisatie, het optreden onder het militaire opperbevel (*Stavka*) en de nauwe samenwerking met de geregelde troepen. Uit die periode stamt het sterk tactisch gerichte handboek *Spoetnik Partizana*. In de Sovjetrussische geschiedschrijving wordt tot de huidige dag veel aandacht besteed aan de successen die met dat optreden werden behaald, en men is zich terdege bewust geweest van de redenen van het falen van de tegenacties van de Wehrmacht. Dat optreden van de Sovjetrussische partizanen verliep geheel volgens de klassieke regels. Immers, „de kleine oorlog moet worden gevoerd in combinatie met het optreden van geregelde troepen”, aldus von Clausewitz in *Meine Vorlesungen über den kleinen Krieg*, die hij hield in Berlijn in 1810 en 1811. In die vorm

van guerrilla ligt het accent op de militair-strategische dimensie. Omdat tijdens de Tweede Wereldoorlog die vorm — waarbij de guerrilla als het ware weer een aanvulling is op het optreden van de geregelde troepen — vooral voorkwam in West-Europa, betitelde Werner Hahlweg haar als „het Westerse type”.

Na 1945 werd het instrument guerrilla in de Russische strategie sterk gepolitiseerd en gebruikt als middel voor het bewerkstelligen van de proletarische revolutie, geheel volgens de marxistisch-leninistische leer, onder meer om de vorming van een *cordon sanitaire* door de Sovjet-Unie in Oost- en Centraal-Europa te bevorderen. In die verschijningsvorm vond Hahlweg aanleiding te spreken van „het Oostelijke type”; dat wordt gekenmerkt door een sterke politiek-revolutionaire dimensie, die hij als volgt beschrijft:

Der kleine Krieg, in der Sowjetunion wie in Jugoslawien durchaus militärisch wirksam in Erscheinung tretend, ist dort jedoch, wie bereits betont wurde, in erster Linie als politisches Instrument im Sinne einer Sicherung und weiteren Etablierung der proletarischen Revolution gedacht. Er wird gebraucht wo sich in der Praxis, im Zuge der jeweiligen, politisch-militärischen Entwicklung die Gelegenheit dazu bietet.

In dat licht kan worden vastgesteld dat het partizanenoptreden de verbreiding van de proletarische revolutie en de expansie van de Sovjetrussische invloedssfeer op zijn minst heeft begunstigd.

De uitwerking van deze vorm van (kleine) oorlogvoering werd vervolgens ook beproefd in verafgelegen gebieden: er werd steun verleend aan opstandige bewegingen in Afrika en Azië (Vietnam, Angola, Mozambique, Ethiopië, e.d.). De aard van die steun was velerlei: opleiden van kader in de Sovjet-Unie, zenden van adviseurs en zware diplomatieke en militaire missies, economische hulp, wapenleveranties, soms ook troepen. De doelstellingen van die steun zijn sterk opportuun, en politiek geladen: gesteunde marxistische groeperingen dienen het voortouw te nemen in de opstandige bewegingen, met als uiteindelijk doel het vestigen van een marxistische maatschappij onder een marxistische regering; dat alles volgens de geijkte klassieke formules „Supporting the struggle of people for national liberation and social progress” en „Consolidating the position of

world socialism”, bepalingen die sinds 1977 zijn opgenomen in de grondwet van de Sovjet-Unie. In de loop van de tijd wordt dan de aanvankelijk uit nationalistische idealen ontsproten opstand omgezet in een revolutionaire strijd, met voor de samenleving zeer diep ingrijpende politieke en morele consequenties.

De vraag is gewettigd, welke weerklink de vorenomschreven algemene strategie momenteel in de vakliteratuur vindt. In het bekende boek *Soviet Military Strategy* van V. D. Sokolowski wordt aan de guerrilla in het geheel geen aandacht besteed. In de jaargangen 1979 tot en met 1983 van de *Soviet Military Review* werden tot nu toe slechts vijf artikelen gewijd aan Afghanistan, en dan nog in zeer algemene termen; het betreft voornamelijk politieke beschouwingen over de rol van Amerika, Engeland en hun trawanten in de „undeclared war against Afghanistan”. Op zichzelf is dat opmerkelijk, omdat de *Review* duidelijk pretendeert een militair vakblad te zijn: elke maand worden tactische en strategische problemen gesteld, en oplossingen aangedragen. Het ligt in de rede dat overwegingen van geheimhouding en politieke versluiering in dezen een belangrijke rol spelen.

De contra-guerrilla

De gang van zaken in Afghanistan heeft opnieuw aangetoond dat een conventioneel georganiseerde strijdmacht weinig geschikt is voor het voeren van een doeltreffende contra-guerrilla: dergelijke strijdkrachten zijn log en stroef, sterk gebonden aan de wegen, hun vuurkracht is veel te groot, de logistiek belemmert hun beweeglijkheid. De bekende starheid in bevelvoering en operationeel optreden doet nog meer af aan de toch al geringe geschiktheid. Vast staat dat, ondanks haar grote kennis en ervaring met onconventionele wijzen van oorlogvoeren, ook de Sovjetrussische legerleiding niet in staat is gebleken het militaire apparaat snel aan te passen aan de eisen van het operatietoneel: van jaar tot jaar is tot dusverre een aantal gelijksoortige operaties uitgevoerd, zonder tastbaar resultaat; een oplossing met militaire middelen liet zich niet realiseren.

Niets nieuws onder de zon! Immers, in het begin van de jaren '60 initieerde president Kennedy de vorming van Special Forces en Air Commando's voor inzet in Vietnam. Hij oordeelde het nodig,

het contingent voor Vietnam te maken tot „a wholly different kind of force” waarin de grote eenheden zouden worden ontdaan van hun zware materieel en zware wapens. Zo'n diepe ingreep stuitte op zeer veel weerstand — begrijpelijk? — en de Amerikaanse infanteriedivisies arriveerden in Vietnam met hun afdelingen veldartillerie en hun zware transport. Het lijkt aannemelijk dat in het bureaucratische Sovjetrussische leger identieke weerstanden de beoogde snelle aanpassing evenzeer vertragen.

Wel hebben de Russen en de regering van Karmal tot nu toe blijk gegeven een open oog te hebben voor de politieke en psychische dimensies waarin de militaire confrontatie zich afspeelt. Dat kan worden afgeleid uit tal van maatregelen en politieke acties, zowel op het nationale als op het internationale vlak. Daarvan wordt in het volgende een globaal overzicht gegeven.

Politieke en psychische confrontatie

Hoe is het mogelijk dat de Afghaanse Moedjaheddin zich nu al jarenlang hebben staande gehouden tegenover het modern uitgeruste Russische contingent? Zoals reeds gezegd, zijn de vasthoudendheid en de wil tot volhouden gebaseerd op de overtuiging, te strijden voor hoge islamitische idealen tegen het communisme. De instelling van de Moedjaheddin is des te bewonderenswaardiger omdat de kansen minimaal lijken dat de guerrilla ooit de tweede, laat staan de derde fase zou kunnen bereiken van de strijd zoals Mao Tsetoeng die beschreef. Twee factoren dragen in het bijzonder ertoe bij het moreel van de Moedjaheddin hoog te houden. De eerste daarvan is de geestelijke steun die voortvloeit uit de bezorgdheid van een groot deel van de islamitische wereld, zoals die onder meer werd uitgesproken op verschillende congressen. De tweede factor is de welwillende neutraliteit van de buurlanden Iran en Pakistan, waardoor de guerrillastrijders het grondgebied van die staten kunnen benutten als sanctuarium, redoute en uitvalsbasis. De regeringspartij heeft zich kennelijk als hoofddoel gesteld het breken van dat hoge moreel, klaarblijkelijk omdat het strak georganiseerde militaire optreden tot nu toe weinig succes heeft gehad. Daarom heeft de regeringspartij de militaire component van de totaalstrijd ingebed in een breed kader van maatschappelijke,

bestuurlijke en politieke maatregelen. Die zijn gericht op de strijd om „het hart en de geest van het volk” (vrij naar Mao Tsetoeng).

Maatregelen binnenslands

Om de patriottisch gefundeerde guerrillastrijders niet al te zeer te tergen, werd het Sovjetrussische aandeel in de strijd steeds kleiner voorgesteld dan in werkelijkheid het geval was; soms ook werd het niet vermeld, dan wel geheim gehouden. Zo verklaarde Karmal in een uitzending voor de Russische televisie op 19 oktober 1980: „Ondanks hun geringe aantal vervullen de Russische soldaten moedig, onbaatzuchtig en toegewijd hun plicht”. Herhaaldelijk werd gerept van het terugtrekken van de Sovjetrussische troepen; dat gebeurde dan ook wel, maar elders werden dan weer nieuwe troepen gestationeerd zonder dat daarvan melding werd gemaakt.

Op politiek terrein werd in 1980 een voortschrijdend proces van regeringshervorming begonnen onder supervisie van het Centrale comité van de Democratische Volkspartij. Verscheidene Khalq-ministers moesten het veld ruimen, werden gearresteerd, geëxecuteerd, en vervangen door leden van de kleinere, in de gunst staande Parchamfractie van Karmal.

Bij de sanering van het in 1980 op grote schaal miltende Afghaanse leger hadden de Russen de leiding. Daarbij werd het lot van vele Khalq-officieren voorgoed bezegeld. De strijd binnen de Democratische Volkspartij, die zich op verschillende terreinen afspeelde, veroorzaakte van meet af aan een merkbare verzwakking van de contra-guerrilla. In 1980 en '81 trachtten de Russen daarom een verzoening tot stand te brengen tussen de fracties Khalq en Parcham. Daartoe werd in een bijzondere zitting van de Revolutionaire Raad aangekondigd dat er op korte termijn een Nationaal Vaderlands Front zou worden gevormd, gericht op het tot stand brengen van de samenwerking tussen etnische en politieke groeperingen om zo de regering te steunen. Voorts werden andere politieke manoeuvres ingeleid die tot doel hadden de macht geheel te leggen in handen van een enkele partij en wel de Democratische Volkspartij. In dat kader trad Karmal op 11 juni 1980 af als president, zij het alleen om gelijktijdig te worden benoemd tot president van de Revolutionaire Raad, tevens secre-

taris-generaal van de Democratische Volkspartij. Al die maatregelen hadden niet slechts het bevorderen van de eenheid van de partij tot doel, maar beoogden ook een soort rookgordijn te leggen rond de uitvoerders van de staatsgreep van 27 december 1979.

De statuten van het Nationale Vaderlandse Front werden goedgekeurd op 15 juni 1981; het Front wilde een alliantie zijn van politieke partijen, massaorganisaties en stamverbanden, en betuigde zijn eerbied voor „de gewijde religie van de Islam”. De statuten spraken uit dat de Democratische Volkspartij de stuwende kracht van het front zou zijn en op die wijze zou worden gepoogd de guerrilla — die immers sterk islamitisch was georiënteerd — de wind uit de zeilen te nemen. De marxistische conceptie van de bundeling van krachten is daarbij het klassieke recept: voorwaarde voor de vorming van het gemeenschappelijke front is dat de communistische groeperingen het heft in handen nemen.

Het eerste congres van de Democratische Volkspartij sinds 1979 werd gehouden in maart 1982. Opnieuw manifesteerde zich de scherpe tegenstelling tussen de fracties van Khalq en Parcham. Karmal beklemtoonde daarom de noodzaak tot herstructurering van de partij, die in haar revolutionaire programma veel meer en bewuster rekening diende te houden met het pluriforme karakter van de Afghaanse maatschappij en de rassen, stammen en religieuze groeperingen daarin; dat beleid zou vooral moeten worden toegepast bij de komende landhervormingen, omdat al in de jaren voor 1979 grote onrust en opstanden waren ontstaan in verband met de plannen die het feodale landbouwstelsel wilden herzien.

Maatregelen internationaal

Voor de buitenlandse politiek stelde het partijcongres van maart 1982 als algemene richtlijn vast dat de banden met de Sovjet-Unie en alle andere socialistische staten moesten worden versterkt; met de overige landen zouden de betrekkingen worden gebaseerd op het geldende volkenrecht. In dat verband noemde Karmal uitdrukkelijk de samenwerking met de islamitische landen van het Midden-Oosten. Speciaal de relatie met Iran en Pakistan moest, stelde hij, worden genormaliseerd om „de bedreiging van Afghanistan weg te nemen,

opdat de Sovjetrussische troepen zouden kunnen worden teruggetrokken”. Buitenlandse militaire bases aan de Perzische Golf en de Indische Oceaan dienden daartoe te worden opgeheven en „de provocaties van de krachten van het imperialisme en hegemonisme” moesten worden beëindigd.

Op die politieke zetten van de Sovjet-Unie en het Afghaanse regime werd vooral door Pakistan afwijzend gereageerd. Reeds in mei 1980 werd op de conferentie van islamitische ministers van buitenlandse zaken diepe bezorgdheid geuit over de voortdurende militaire aanwezigheid van de Russen in Afghanistan en werd geëist dat de toestand weer zou worden genormaliseerd. De vervolgens ontwikkelde initiatieven — van Pakistan en van Frankrijk, van de Derde Islamitische Topconferentie (januari 1980), van de Raad van Europa, van de Verenigde Naties (de missie van Diego Cordobez in april 1982), van de Verenigde Staten (rechtstreeks overleg met de Sovjet-Unie te Moskou in 1982) — leverden bitter weinig op: de andere partij beperkte zich tot de bekende politieke manoeuvres die haar onwil tot normalisatie moesten maskeren en blijk moesten geven van „goede wil”. Daarbij werd onverkort vastgehouden aan het standpunt dat Afghanistan bleef blootgesteld aan samenspannende imperialistische krachten.

Kansberekening

Uit hetgeen zich tot dusverre in Afghanistan heeft afgespeeld, is zonneklaar gebleken dat ook thans nog een buitengewone kracht kan worden ontwikkeld door een guerrillabeweging, zelfs tegen de herhaalde offensieven van een supermogendheid. Vragen die daaromtrent moeten worden gesteld, zijn onder meer:

— hoe sterk is de guerrillabeweging en hoe lang kan zij de strijd volhouden?

— welke kansen op succes zijn er op lange termijn?

Een antwoord op dergelijke vragen kan worden gevonden in de conclusies die kunnen worden getrokken uit guerrilla's die in het verleden hebben geleid tot een zekere mate van succes; de ervaring leert dat de volgende voorwaarden essentieel zijn.

Het moreel moet hoog zijn, mede gebaseerd op een

efficiënte en hechte organisatie van de inzetbare krachten

Die voorwaarde is tot op zekere hoogte vervuld in het optreden van de Moedjaheddin. Het moreel spruit voort uit het besef een heilige strijd te voeren tegen ongelovigen en vreemdelingen, gesteund door geheel de omringende islamitische wereld. Bovendien spelen etnische karaktertrekken een grote rol: de krijgshaftige Afghaan laat zich niet knechten, is trots en individualistisch ingesteld, en is zich bewust van de soldateske deugden van zijn vaderen, bewezen in ondermeer de oorlogen van de vorige eeuw tegen Engelsen, Russen en Perzen. Anderzijds weerspiegelt zich in de Moedjaheddinbeweging evenzeer de grote verdeeldheid, als gevolg waarvan het optreden vaak lijdt onder een gebrek aan coördinatie en een teveel aan onenigheid en zelfs actieve onderlinge strijd.

De tegenpartij moet kwetsbaar zijn en zijn moreel moet kunnen worden ondergraven

Van een langdurig conflict gaat een nadelige invloed uit op de geest van de ingezette strijdkrachten. De openbare mening gaat aandringen op het beëindigen van de strijd, en voor de politici wordt het nemen van krachtige ondubbelzinnige beslissingen steeds moeilijker. (Men denke in dit verband aan de Amerikaanse ervaringen in Vietnam.) De Moedjaheddin staat er in dat opzicht bepaald niet ongunstig voor, want het moreel van de regeringstroepen is laag en ook de Sovjetrussische strijdkrachten hebben daarmee te kampen, zoals mede blijkt uit overmatig drankgebruik en een toenemend verdovende-middelenprobleem. De unanieme afkeuring door de islamitische landen heeft al evenzeer bijgedragen tot aantasting van het moreel van de Afghaanse regering en haar troepen: niet slechts militairen, maar ook politici lopen over naar het verzet.

Bijgevolg kan worden vastgesteld dat de regeringspartij psychisch zeer kwetsbaar is. Volledigheidshalve moet daarbij worden erkend dat er voorshands geen aanleiding is te veronderstellen dat de openbare mening in de Sovjet-Unie zou zijn of worden beïnvloed door het voortduren van de strijd in Afghanistan.

In materieel opzicht is de kwetsbaarheid van de conventioneel optredende regeringstroepen stel-

lig zeer groot. Het gevolg daarvan is onmiskenbaar dat zij zich bij voorkeur blijven ophouden in goed bewaakte en verdedigbare kazernes, kampementen, e.d., en als consequentie daarvan grote gebieden — soms inclusief steden — niet meer kunnen beheersen doch die aan de Moedjaheddin laten.

De guerrillabeweging moet kunnen beschikken over een regelmatige bevoorrading

Voor het gros van de bevolking is het leven van het land een normale zaak. Doordat de Moedjaheddinbeweging in het volk wortelt, zijn de verzetstrijders ook verzekerd van leeftocht; dat is hecht verankerd in de stammenwet. Voor wapens en munitie zijn zij aangewezen op de bewapening die in het land aanwezig is, en waarvan de hoeveelheden — gegeven de krijgshaftige instelling en traditie van de inwoners — aanzienlijk moeten zijn. Bezwaarlijk is evenwel dat een groot deel van die wapens allerm minst modern is. Daarentegen is dat wèl het geval met hetgeen recent is, en nog wordt, aangevoerd via Pakistan; betwijfeld moet worden of daaromtrent kan worden gesproken van een „regelmatige bevoorrading”. In het bijzonder moet worden geconstateerd dat de Moedjaheddin onvoldoende moderne luchtafweermiddelen ter beschikking hebben, en hetzelfde geldt vooral nog voor hun antitankverdediging, al hebben zij incidenteel verscheidene Sovjetrussische pantservoertuigen uitgeschakeld. Overigens heeft het voortduren van de strijd sinds 1979 reeds aangetoond dat de eigen middelen, aangevuld met op de tegenstander veroverd materieel en een bescheiden aanvoer van elders, in ieder geval toereikend waren voor het handhaven van een verrassende continuïteit in de guerrilla.

Mogelijke successen dienen geen wezenlijke bedreiging te vormen voor de tegenstander

De gebeurtenissen in Afghanistan wettigen de veronderstelling dat ook een totalitaire supermacht als de Sovjet-Unie haar militaire krachtsinspanningen beoordeelt aan de hand van een zorgvuldige kosten-batenberekening. Immers, van het begin af bleef de inzet van de middelen relatief beperkt. Het is denkbaar dat de bereidheid tot doorgaan afneemt naarmate het conflict langer gaat duren. Alsdan zal de inzet verder worden beperkt

en zal worden uitgezien naar alternatieve oplossingen die het mogelijk maken de militaire inspanningen geheel te staken. De vraag is uiteraard, of dat mogelijk is. De geschiedenis leert van wel: op grond van rationele kosten-batenanalyses hebben de Fransen destijds besloten zich terug te trekken uit Indo-China en Algiers, de Britten uit Kenia: militair níet verslagen, maar op den duur geconfronteerd met te hoog wordende kosten, was de openbare mening oorzaak dat langer doorgaan onverantwoord was. Voor een grote natie is het zeer zeker een moeilijke en pijnlijke manoeuvre, zich om die reden te moeten terugtrekken. Zo lang echter níet kan worden gewezen op een *wezenlijke bedreiging van de eigen natie*, kan de politicus een daartoe strekkende beslissing nog wel nemen, zeker indien hij inventief genoeg is om de gehele manoeuvre met een rookgordijn te verhullen.

Voor de Moedjaheddin is het gunstig dat er geen levensbelangen van de Sovjet-Unie op het spel staan, ten hoogste een beschamend gezichtsverlies. Wèl staat een essentieel belang op het spel voor Karmals regime, en derhalve zal van enig terugtrekken slechts sprake kunnen zijn als de Russen bereid zijn hun marionet te laten vallen dan wel erin slagen hem tot inbinden te pressen. Het lijkt waarschijnlijk dat de Sovjet-Unie een dergelijke oplossing zou kunnen kiezen, ook al omdat tot dusverre de politieke acties van die zijde een zodanige stap zeker niet uitsluiten. Het is opmerkelijk dat de Sovjetrussische leiding tot nu toe níet heeft gegrepen naar het toch niet onlogische middel van een verveelvoudigen van haar militaire inzet, maar kennelijk prefereerde een deurtje open te houden in de hoop dat zich gunstige alternatieven voor een oplossing zouden kunnen voordoen. Verwacht mag worden dat landen als Pakistan en Iran, die zich sterk bedreigd voelen door hetgeen zich in Afghanistan voltrekt, zeker geneigd zullen zijn actief mede te werken aan het tot stand komen van zodanige alternatieven, niet in de laatste plaats om wille van het onoplosbare probleem van de opvang en verzorging van de honderdduizenden vluchtelingen waarvoor zij zich gesteld zien.

Verdere ontwikkeling van het fenomeen guerrilla

De gang van zaken in Afghanistan heeft ontegenzeggelijk Hahlwegs in de aanhef van dit artikel aangehaalde verwachting van een verdere „Differen-

zierung” van de guerrilla bevestigd. Belangwekkend is het, te bezien welke geheel eigen karakteristieken zijn te onderkennen in het onderwerpelijke conflict, waardoor het zich onderscheidt van voorgaande guerrilla's.

Een van de kernpunten is wel dat het Afghaanse verzet al jarenlang strijdt zonder uitzicht op steun van bestaande, externe strijdkrachten, en evenmin kan hopen zelf een strijdmacht van enige omvang op de been te kunnen brengen. Het belang van de steun van geregelde troepen werd duidelijk verwoord door von Clausewitz (in *Vom Kriege*, blz. 801):

Will man also kein Phantom verfolgen, so muß man sich den Volkskrieg in Verbindung mit dem Kriege eines stehenden Heeres denken und beide durch einen das Ganze umfassenden Plan geeinigt.

Er zijn niet veel aanwijzingen dat de geschetste situatie in de nabije toekomst wijziging zal ondergaan. De Moedjaheddin kunnen dan ook geen hoop koesteren de tweede fase — die van het strategische evenwicht — te zullen bereiken: dat zij de tegenstander militair zullen kunnen overwinnen, moet wel een volslagen illusie worden geacht. Dat zij desondanks van geen opgeven weten, maar de strijd onverpoosd blijven volhouden, is uniek; in dat opzicht verschilt de Afghaanse guerrilla duidelijk van de andere tot nu toe bekende conflicten.

Een tweede „Differenzierung” laat zich vaststellen in de mate van organisatie van de Moedjaheddin. Volgens Mao Tsetoeng moet de guerrillabeweging primair veel aandacht besteden aan de vorming van een solide organisatiestructuur in de bevolking, het zogenaamde „kralen rijgen”. Die structuur immers, maakt het de strijders mogelijk te leven, te bewegen en te overleven. Alle pogingen ten spijt zijn de Moedjaheddinogroepen nog steeds niet verenigd onder één hechte noemer; integendeel, recente persberichten (uit december 1983) meldden dat een belangrijke verzetsgroep is uitgetreden uit de Islamitische Unie ter bevrijding van het land. Géén hechte organisatie derhalve, in afwijking van het klassieke recept; desondanks zijn er toch voldoende mogelijkheden voor het functioneren — en *blijven* functioneren — van de strijders verwezenlijkt, zij het langs andere wegen.

Een derde afwijking van de geijkte patronen is dat

het ondoenlijk is de Afghaanse guerrilla onder te brengen bij het door Hahlweg onderkende Oosterse of Westerse type. Tot het Westerse type kan hij niet worden gerekend omdat de strijd niet wordt gevoerd als complement op conventionele operaties van geregelde troepen; rangschikking onder het Oosterse type is evenmin mogelijk doordat de Moedjaheddin zich juist verzetten tegen het verwezenlijken van marxistische doelstellingen. De vierde en laatste „Differenzierung” is dat er

thans in Afghanistan — voor de eerste maal sinds de Tweede Wereldoorlog — een guerrilla wordt gevoerd tegen agressie van buitenaf, met het verzet derhalve in een defensieve rol: waar de agressor tot nu toe steeds dankbaar gebruik maakte van de guerrilla omdat die zijn offensieve verbreding van de revolutie hielp bevorderen, is de wereld nu getuige van een situatie waarin dat instrument zich onmiskenbaar keert tegen degene die het in de oorspronkelijke opzet ontwierp en hanteerde.

Literatuur

- W. Hahlweg — *Typologie des modernen Kleinkrieges*. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden (1967).
- L. H. Gann — *Guerrillas in history*. Hoover Institution Press, Stanford (1971).
- Stalemate in Afghanistan. *Strategic Survey* (1983)85-89.
- Afghanistan. *Keesings hist. arch.* (1982)721-736.
- C. von Clausewitz — *Vom Kriege*. Dümmlers Verlag, Bonn (1980)799-806.
- D. S. Blaufarb — *The counterinsurgency era: US doctrine and performance*. Collier and McMillan, Londen (1977).
- A. Cockburn — *The threat: Inside the Soviet military machine*. Random House, New York (1983).
- W. Vogelsang — Het Afghaans moeras. *Spiegel hist.* (1983)(9)430-437.
- M. M. M. Geurts en M. J. Valentijn — Afghanistan. *Landendocumentatie* (1979)(7). Staatsuitgeverij, Den Haag (1980).
- Soviet Military Review* (1979-1983).
- C. H. Gelok — Het Sovjetrussische strategische denken. *Mil. Spect.* 149(1980)(2)85-89.

mr. W. H. Zoomers

majoor der intendance

De matrix-planningmethodiek: een andere bvt

Deze derde bijdrage* op het gebied van de planning bij de Koninklijke landmacht is gericht op de planningmethodiek die is ontwikkeld voor de planning van afzonderlijke projecten. Deze methode wordt echter geplaatst in het bredere kader van de planning binnen de Koninklijke landmacht, waarbij een vergelijking plaatsvindt tussen de operationele planning in het kader van het bvt-proces bij de operationele eenheden van de KL en de planning in het ministeriële gedeelte van de organisatie.

Op basis van de systeembenadering wordt de invulling van het planningproces op het tactische niveau beschreven en geanalyseerd, waarna een antwoord wordt gegeven op de vraag waarom er twee aparte processen nodig zijn en waarom het bvt-proces niet goed bruikbaar is op het ministeriële niveau van de landmacht. In deze bijdrage zullen wij daartoe uitgaan van het basismodel dat geldt voor alle planning en dat als zodanig universeel binnen en buiten de krijgsmacht toepasbaar is. Wij gaan vervolgens in het kort in op de wijze waarop dat systeem is uitgewerkt in het kader van de (tactische) militaire besluitvorming en bevelvoering.

Daarna richten wij ons op de wijze waarop de planning, toegespitst op projectplanning, in de niet-operationele staven gestalte dient te krijgen en hoe binnen hetzelfde model een geheel andere werkwijze moet worden gehanteerd teneinde een goed resultaat te verkrijgen; een werkwijze die wij aanduiden als de „matrix-planningmethodiek” (MPM).

Ten slotte zullen wij beide methoden vergelijken en op basis daarvan de hierboven opgeworpen vragen beantwoorden.

* Voorgaande artikelen: *Mil.Spect.* 152(1983)(12)541 en 153(1984)(4)149.

Planning als systeem

In de Koninklijke landmacht wordt in het onderwijs vaak gebruik gemaakt van de systeembenadering teneinde inzicht te verschaffen in het samenstel van taken, middelen en methoden in het kader van management. Met het toepassen van die benadering wordt in het algemeen beoogd de werkelijkheid beter te doorgronden door die werkelijkheid op een geordende wijze te simplificeren en daarbij van modellen gebruik te maken.

Beschouwen wij de planning als een systeem van besluitvorming, dan zouden wij dat kunnen aanduiden als „het doen van een keuze tussen verschillende mogelijkheden om een gegeven opdracht uit te voeren en het zo duidelijk mogelijk formuleren van die keuze”.

Het model dat bij dit systeem hoort, is weergegeven in afb. 1. Het geeft de stappen weer die in het proces van de planning moeten worden genomen: analyse van de opdracht, verzamelen van informatie, analyse van de factoren van invloed, ontwikkelen van alternatieven, ontwikkelen van keuzecriteria, doen van aanbevelingen, en kiezen, waarna de uitvoering kan worden voorbereid. Als zodanig is dit model universeel toepasbaar [1]; het zegt echter niets van de wijze waarop het proces van planning plaatsvindt.

In het volgende zullen wij in het kort in herinnering brengen hoe dat proces in het kader van de tactische besluitvorming gestalte heeft gekregen; daarna komt de ministeriële besluitvorming aan de orde.

Het bvt-proces

In de militaire organisatie wordt het besluitvormingsproces, dat leidt van een ontvangen (of door de commandant zelf gestelde) opdracht naar het besluit tot de uitvoering, de *beoordeling van de*

toestand (bvt) genoemd. Die bvt beoogt een logisch en ordelijk onderzoek van alle factoren die van invloed zijn op de uitvoering van de opdracht, teneinde te komen tot een beslissing over de voor de beschikbaar gestelde eenheden geschiktste wijze van optreden.

Het integrale bvt-proces, de zogenaamde staf-bvt, is het resultaat van de successieve inbreng van de verschillende stafofficieren zoals neergelegd in hun beoordelingen van de toestand op hun gebied van stafverantwoordelijkheid.

De staf-bvt kent de volgende stappen die achter-eenvolgens worden afgelegd [2].

1. Opdracht

- a. Opdracht
- b. Analyse van de opdracht
- c. Overige richtlijnen

2. Toestand en wijzen van optreden

a. BESCHOUWING VAN FACTOREN VAN INVLOED OP OPTREDEN

(1) Kenmerken van het operatiegebied

● Weer

- bestaande toestand
- militaire aspecten
- invloed op vijandelijk optreden
- invloed op uitvoering eigen opdracht

● Terrein

- bestaande toestand
- militaire aspecten
- invloed op vijandelijk optreden
- invloed op uitvoering eigen opdracht

● Overige kenmerken

(2) Toestand vijand

- Samenstelling
- Opstelling
- Sterkte
- Activiteiten
- Eigenaardigheden en beperkingen
- Opsomming vijandelijke mogelijkheden

(3) Globale tijd/ruimtefactoren

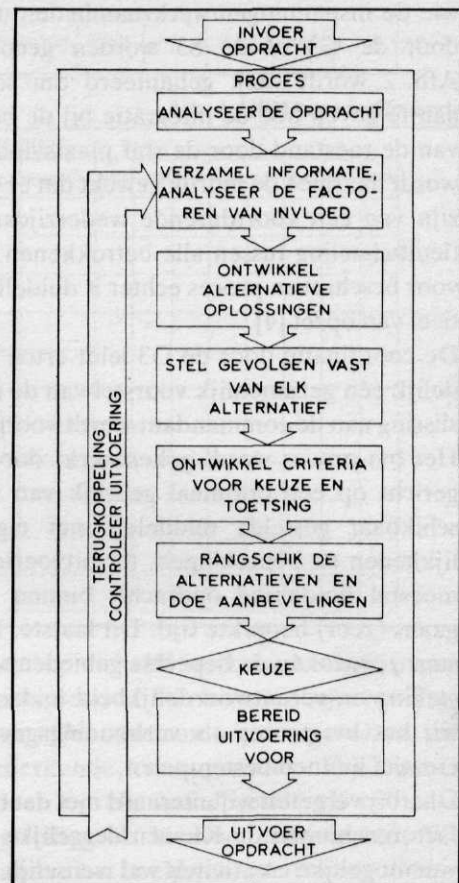
(4) Eigen toestand

- Samenstelling
- Opstelling
- Sterkte
- Logistiek
- NBC-oorlogvoering

(5) Vergelijking wederzijdse gevechtskracht

b. VIJANDELIJKE MOGELIJKHEDEN

c. EIGEN MOGELIJKE WIJZEN VAN OPTREDEN

Afb. 1 Besluitvormingproces

3. Analyse van de mogelijke wijzen van optreden

Afweging van elke eigen mogelijke wijze van optreden tegen de respectieve vijandelijke mogelijkheden

4. Vergelijking eigen mogelijke wijzen van optreden

5. Voorstel

6. Besluit door commandant

Over een verkorte staf-bvt, in de vorm van de OTVEM-procedure zij verwezen naar het artikel van Ikol P. Huysman in het augustusnummer van 1983 [3].

Analyse van het bvt-proces

Plaatsen wij het bvt-proces in zijn organisatorische context, dan blijkt al snel dat het een proces is dat zich afspeelt in het commandosysteem van eenheden. Dat commandosysteem nu wordt gekenmerkt door een eenhoofdige leiding in de persoon van de commandant. Deze heeft de beschikking over generale- en speciale-stafofficieren, van

wie de inspanningen/werkzaamheden uiteindelijk door de G3 of de S3 worden gecoördineerd. Afb. 2 wordt vaak gehanteerd om schematisch aan te geven hoe de integratie bij de beoordeling van de toestand door de staf plaatsvindt. Optisch wordt daarmee de indruk gewekt dat er sprake zou zijn van een voortdurende wederzijdse informatieuitwisseling tussen alle betrokkenen. Het hiervoor beschreven proces echter is duidelijk sequentieel van opzet [4].

De coördinatie door de G3 leidt ertoe dat uiteindelijk één gezamenlijk voorstel van de staf ter beslissing aan de commandant wordt voorgelegd.

Het bvt-proces wordt gekenmerkt doordat het is gericht op een optimaal gebruik van vooraf beschikbaar gestelde middelen met eigen mogelijkheden en beperkingen, ter uitvoering van een meestal duidelijke opdracht, binnen een doorgaans (zeer) beperkte tijd. Dit laatste, het relatief starre proces en de beperkte gebieden van belangstelling en verantwoordelijkheid leiden ertoe dat wij het bvt-proces als verhoudingsgewijs weinig creatief kunnen bestempelen.

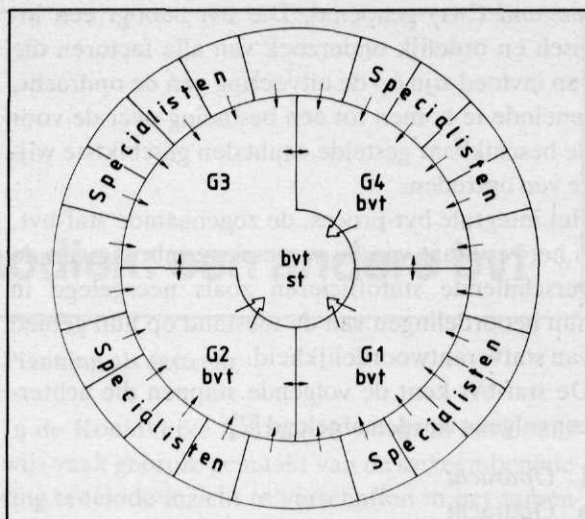
Daarbij vergeten wij uiteraard niet dat ook andere factoren binnen de KL een dergelijke beperking van mogelijke creativiteit wel wenselijk maken.

Planning bij de Haagse staven

In een vorig artikel [5] hebben wij aangegeven hoe de structuur is waarin de staven van het ministeriële gedeelte van de Koninklijke landmacht functioneren, hoe de matrixstructuur gestalte heeft gekregen en hoe de functionele deelgebieden binnen de KL (de Landmachtstaf en de Directies Personeel, Materieel en Economisch beheer) hun eigen functionele verantwoordelijkheid behielden. Wij hebben tevens gezien dat de Landmachtstaf, als operationeel functiegebied, de primus-inter-pares rol vervulde, hetgeen tot uitdrukking komt in de samenstelling van de vele coördinerende organen.

Anders dan bij de operationele eenheden kunnen wij concluderen dat de topstructuur binnen de KL wordt gekenmerkt door:

- de afwezigheid van eenhoofdige leiding;
- eigen verantwoordelijkheden van de verschillende functiegebieden;
- beslissingen met inspraak van vele overlegorganen.

Afb. 2 Integratie bij de beoordeling van de toestand van de staf

Bovendien geldt dat de onderwerpen, waarover op het ministeriële niveau beslissingen worden voorbereid en genomen, inhoudelijk op een geheel ander terrein liggen dan die uit het bvt-proces — namelijk op het beleidsvormende terrein — en in het algemeen niet onder een al te zware tijdsdruk staan.

Een wellicht nog essentiëler verschil wordt gevormd door de mate van creativiteit die in het planningproces in de Haagse staven kan worden ontplooid. Meestal wordt de stafofficier immers slechts geconfronteerd met een probleem dat moet worden opgelost en waarvoor hij niet alleen een oplossing mag voorstellen, maar waarvoor hij ook de vereiste middelen moet omschrijven.

Samenvattend kunnen wij stellen dat, door de andere structuur, de andere onderwerpen, de doorgaans vrij geringe tijdsdruk en de hogere mate van creativiteit, voor het vinden van oplossingen voor problemen een minder star proces in de Haagse staven wenselijk is.

Binnen het in afb. 1 aangegeven model hebben wij derhalve gezocht naar een methode die beter is toegesneden op de situatie in het ministeriële gedeelte van de Koninklijke landmacht. In het kader van de projectgroep LPS (Landmacht(staf) Planning Systeem) werd die gevonden in de matrixplanningmethodiek (MPM).

De matrix-planningmethodiek: theoretisch

De eerste vraag waarmee wij werden geconfron-

Afb. 3 MPM eerste dimensie

mat	pers	fin	oper	autom	mob	infra	log	opl	org	overige
-----	------	-----	------	-------	-----	-------	-----	-----	-----	---------

consequenties →

teerd bij het maken van plannen is, op welke gebieden van de KL een bepaald plan consequenties heeft. Anders geformuleerd betekende dit, dat de projectgroep zocht naar de voornaamste gebieden van verantwoordelijkheid van de landmacht. Op grond van de resultaten van dat onderzoek werden de volgende gebieden onderkend:

- materieel - logistiek - opleidingen
- personeel - mobilisatie - organisatie en
- financiën - infrastructuur als sluitpost
- operatiën - automatisering - overige

Dat duiden wij korthedshalve aan als „de eerste dimensie van de matrix-planningmethodiek” (zie afb. 3).

Uit deze opsomming blijkt al het grote verschil met de gebieden van belangstelling van het bvt-proces, waarin financiën, mobilisatie, automatisering en opleidingen zeker geen rol spelen en aan de termen infrastructuur en organisatie een andere inhoud wordt gegeven. Bovendien — en dat is veel interessanter — kunnen wij constateren dat de verantwoordelijkheden voor de verschillende gebieden, anders dan in het bvt-proces, niet zodanig over de KL-toporganisatie zijn verdeeld dat voor elk ressort een enkele instantie verantwoordelijk is.

De volgende toewijzingen zijn immers gangbaar voor:

materieel: DMKL/LAS; personeel: DPKL/LAS; financiën: DEBKL; operatiën: LAS; logistiek: DMKL/LAS; mobilisatie: SOMOB-NTC/LAS; infrastructuur: LAS-PLC; automatisering: DEBKL/SCAUTKL; opleidingen: DPKL/LAS-OPN; organisatie: LAS-ORG/DEBKL en overige: diverse elementen.

Hoe krijgt men nu in de MPM inzicht in de gevolgen, de consequenties, van bijvoorbeeld een plan, een te nemen maatregel of een beleidsvoornemen voor de verschillende gebieden van belangstelling of verantwoordelijkheid?

In het planningproces kunnen wij niet alle consequenties onmiddellijk overzien. Dat kan ook niet; consequenties worden langzamerhand onderkend, opgebouwd, waarbij dan elke onderkende

Afb. 4 MPM tweede dimensie

		consequenties →										
		MAT	PERS	FIN	OPER	AUTOM	MOB	INFRA	LOG	OPL	ORG	OVERIGE
aspecten ↓	MAT											
	PERS											
	FIN											
	OPER											
	LOG											
	MOB											
	INFRA											
	AUTOM											
	OPL											
	ORG											
	OVERIGE											

consequentie op zichzelf weer aanleiding is voor nieuwe consequenties. Die laatste noemen wij aspecten; daaronder verstaan wij dus gevolgen van eerder onderkende consequenties. Zij kunnen zich voordoen op elk van dezelfde elf gebieden van belangstelling als hiervoor aangegeven. Wij krijgen daarmee het beeld van „de tweede dimensie van de MPM” (afb. 4).

Kern van de planning volgens de MPM is dat iedereen die maar bij de planning is betrokken, op simpele wijze zijn bijdrage kan geven aan de planning: iedereen — van hoog tot laag — kan door hem onderkende gevolgen signaleren, ongeacht op welk gebied zij ook plaatshebben. Daardoor wordt niet alleen de betrokkenheid van de organisatie medewerkers vergroot, doch tevens vermindert het gevaar dat er in de planning iets wordt vergeten.

Deze inbreng wordt uiteindelijk gewogen door de organisatie-elementen die voor dat gebied verantwoordelijk zijn, zoals hiervoor aangegeven. Zij bepalen uiteindelijk wat van al het ingebrachte zal resulteren in eigenlijke, nieuwe consequenties en wat verder niet van belang is. Die nieuwe consequenties nu moeten worden uitgedrukt in de elementen of eenheden waarin zij voorkomen in het desbetreffende gebied van belangstelling.

Het moge duidelijk zijn dat personeel kan worden uitgedrukt in functienummers, materieel in nsn's, financiën in geld, opleidingen in cursussen, en organisatie in slagorders en otassen. Voor de overige

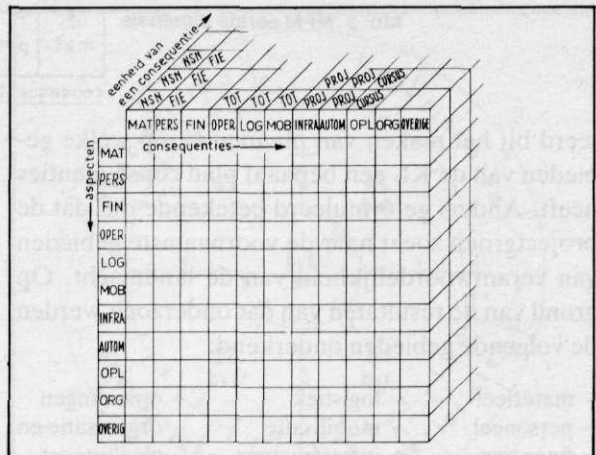
gebieden van belangstelling wordt het moeilijker; daar moeten wij ons voor het grootste deel bepalen tot kwalitatieve omschrijvingen, tot tekstonderwerpen derhalve; slechts op het terrein van automatisering en infrastructuur kunnen wij de gevolgen uitdrukken in projecten, omdat op die terreinen daarmee wordt gewerkt.

Op deze wijze komen wij dan bij „de derde dimensie van de MPM” (afb. 5). Wanneer nu de consequenties zijn uitgedrukt in hun eenheden begint een nieuwe cyclus in het MPM-proces en eerst wanneer geen nieuwe aspecten meer (kunnen) worden onderkend, is een plan volledig uitgepland. Zo is dan de „magische kubus” van afb. 5 ontstaan.

Het MPM-proces is derhalve een cyclisch proces waarin voor een plan op basis van consequenties door iedereen nieuwe gevolgen — aspecten — kunnen worden onderkend die na weging door de deskundige verantwoordelijken kunnen leiden tot nieuwe consequenties, net zo lang tot geen nieuwe aspecten meer kunnen worden onderkend. Het loopt derhalve tot aan het ontwikkelen van de criteria voor keuze en toetsing (zie afb. 1). Ter verduidelijking gaan wij hierna aan de hand van een voorbeeld nogmaals in op de MPM.

De werking van de MPM: een voorbeeld

Wanneer de Koninklijke landmacht van plan is 200 tanks aan te schaffen, kunnen wij die tanks aanduiden als een materiële consequentie (zie afb. 6a).

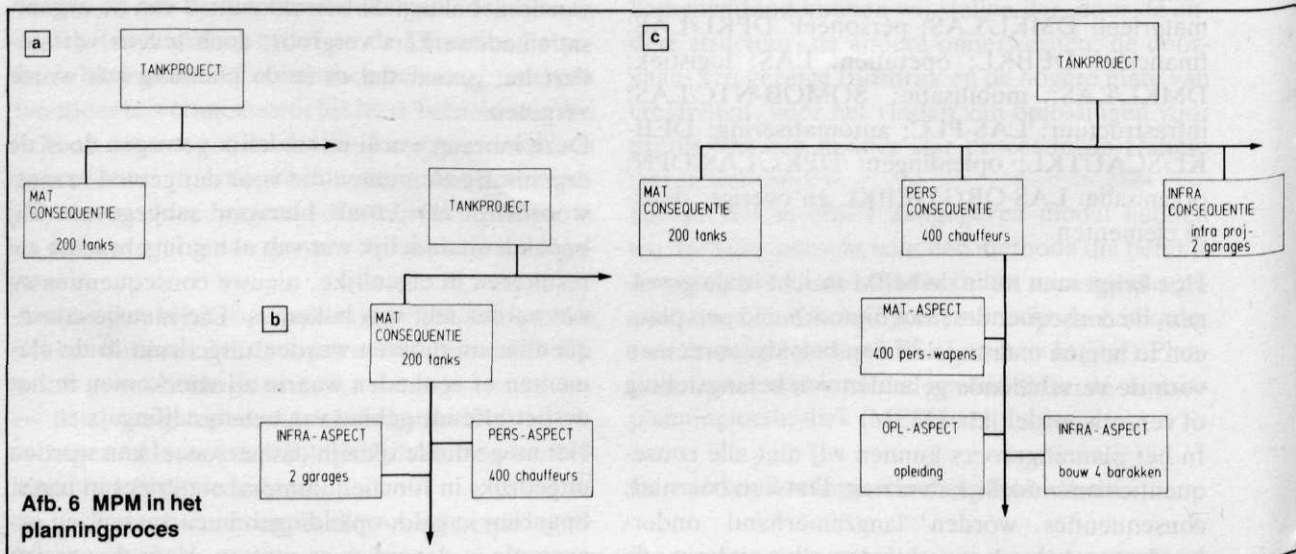

Afb. 5 MPM derde dimensie

Medewerkers aan dat plan onderkennen vervolgens bv. de behoefte aan garages, en de behoefte aan chauffeurs. Dat zijn dan aspecten, respectievelijk infra(structuur)aspecten en personeelsaspecten van de materiële consequentie. Wanneer die aspecten worden erkend door hen die daarvoor verantwoordelijk zijn, worden zij verheven tot personele en infrastructurale consequenties (zie afb. 6b).

Op basis van de personele consequentie nu kunnen weer specifieke aspecten worden onderkend. Te denken ware daarbij aan het materiële aspect „persoonlijke wapens”, het opleidingsaspect „opleiden” en een infra(structuur)aspect van „de bouw van vier legeringsbarakken”. Die cyclus zien wij in afb. 6c.

Wanneer deze laatste aspecten nu tot nieuwe consequenties worden verheven, zien wij een tweede

Afb. 6 MPM in het planningproces

materiële en een tweede infrastructurele consequentie verschijnen (zie afb. 6d). De daar weer onderkende aspecten leiden dan op hun beurt tot de situatie in afb. 6e. Het plan is eerst in al zijn consequenties bezien wanneer geen nieuwe aspecten meer worden onderkend.

In welke volgorde de verschillende aspecten in het MPM-proces zullen worden ingebracht, hangt af van de volgorde waarin zij worden onderkend. Daardoor is de MPM in veel mindere mate een keurslijf dan het bvt-proces, waarin immers ieders inbreng aan een vaste volgorde is gebonden.

De bvt als MPM?

In onze bijdrage over projectmanagement [4] hebben wij de (project)planning beschreven en daarbij onder meer aandacht besteed aan de invloed die projectbenadering kan hebben op de procesgang in de organisatie. Wij hebben daar, op blz. 544, afb. 7, gezien dat het spinnewebmodel als model van de parallel geschakelde procesgang niet de problemen kende van de sequentiële procesgang, zoals tijdverlies wegens wachttijden en het opnieuw laten behandelen van wijzigingen of nieuwe ideeën, alsmede het gevaar voor het uitblijven van een beslissing omdat iedereen de problemen doorschuift in het kader van „a problem transferred is a problem solved”.

De hiervoor beschreven matrix-planningmethodiek is bij uitstek een uitwerking van het spinnewebmodel, toegespitst op het ministeriële gedeelte van de Koninklijke landmacht. In de matrixor-

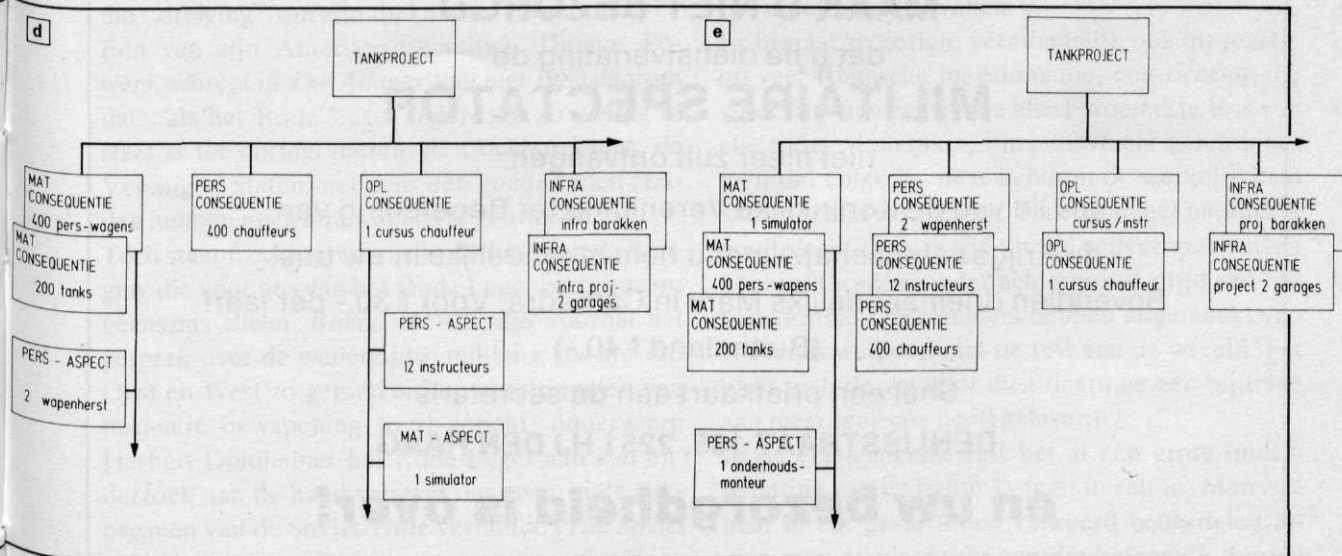
ganisatie van de top van de KL is, zo zagen wij, de toepassing van een sequentieel proces minder zinvol.

De matrix-planningmethodiek zelf is uiteraard wel toepasbaar in andere beslissings- en planningsomgevingen; dan echter zal de inhoud van de magische kubus moeten worden aangepast op basis van een analyse van de desbetreffende planningvariabelen.

Wij kunnen ons daarbij ook afvragen of de MPM niet kan worden vertaald naar het bvt-proces. Alsdan zouden wij de gegevens uit de bvt moeten rangschikken en samenvoegen tot consequenties, uitgedrukt in passende elementen of eenheden. Daartoe is een goede analyse noodzakelijk. Wanneer dat tot resultaten zou leiden, verliest het bvt-proces tot en met de analyse zijn sequentiële karakter en wordt een parallel geschakeld proces, waardoor een voortdurende integratie van een ieders inbreng mogelijk is en het eindresultaat — het plan — aan waarde zou winnen.

Een van de belangrijkste kenmerken van de parallel geschakelde procesgang is, dat de projecten door alle belanghebbenden *gelijktijdig* worden behandeld *op basis van aan allen bekende gelijke gegevens*.

Wil een dergelijke gelijktijdige behandeling niet verzanden in een papierfabriek door welke productie een ieder bijna wordt bedolven, dan is ondersteuning met behulp van automatisering noodzaak. Die geautomatiseerde ondersteuning wordt voor het ministeriële deel van de landmacht gevormd door het Landmacht(staf)-planningsys-

teem, het LPS, dat naar verwachting tegen het einde van 1984 operationeel zal zijn.

Wil een aanpassing van het bvt-proces zinvol zijn dan is ook een dergelijke geautomatiseerde ondersteuning van het tactische besluitvormingsproces noodzakelijk. Alleen dan kan ook aan het probleem van de tijdsdruk worden tegemoetgekomen.

Nabeschuiving

In het voorgaande zijn wij ingegaan op het bvt-proces en de omgeving waarin dat wordt gehan-

teerd. Die werd vergeleken met die van de topstructuur van de KL, waarbij voor de planning een ander proces wenselijk bleek. Vervolgens hebben wij dat andere proces, de matrix-planningmethode, beschreven en aan de hand van een voorbeeld verduidelijkt. Heel kort werd ten slotte aangeduid onder welke voorwaarden het bvt-proces volgens de MPM zou kunnen worden uitgevoerd.

In het volgende artikel zullen wij ingaan op de geautomatiseerde ondersteuning van de planning op het ministeriële niveau door het Landmacht(staf)-planningsstelsel.

Literatuur

1. W. H. Zoomers — Projectmanagement. *Mil.Spect.* **152**(1983)(12)546.
2. *Militaire besluitvorming en bevelvoering, bijl. C* (dic-taat). HKS, Den Haag (1984).
3. P. Huysman — De tactische commandant en zijn voorschriften. *Mil.Spect.* **152**(1983)(8)345.
4. W. H. Zoomers — Projectmanagement. *Mil.Spect.* **152**(1983)(12)541.
5. W. H. Zoomers — De KL-planning in beweging. *Mil.Spect.* **153**(1984)(4)149.

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

J. R. Evenhuis

journalist

Over Potemkin en een zekere neerbuigende visie op Russisch militair schijnvermogen

In de laatste jaren hebben de Russen zo hoog opgegeven van hun militaire paraatheid dat iedereen die daarvan onder de indruk wenste te komen dat ook prompt heeft gedaan. Maar wát indien de aldus geïntimideerden meer op een gecompliceerde schijn zouden zijn afgegaan en indien zij zich tot deelgenoot zouden hebben gemaakt van een militaire idolatrie die de Russen met zichzelf bedrijven?

Hoe dat ook zij, al die zelflof overtuigt ook in een graag geïntimideerd West-Europa niet iedereen. Zo was het onlangs Andrew Cockburn, een Britse publicist over defensieproblemen, die in de Verenigde Staten een boek lanceerde waarin hij zo duidelijk weigerde aan allerlei alarmisme mee te doen dat men bijna medelijden zou krijgen met de Russische militairen die concreet moeten waarmaken wat de propaganda hun allemaal aan paraatheid toedicht. Dat boek is getiteld *The threat: Inside the Soviet military machine* (New York 1983) en na de nogal ontvullende kijk achter de schermen van die militaire machine, waar niet veel lijkt te functioneren, loopt het bij Cockburn met die „dreiging” van zijn titel niet zo'n vaart meer.

Een van zijn Amerikaanse critici, Thomas Powers, schreef in *The Atlantic* van mei 1983 daarom dat „als het Rode Leger inderdaad zo weinig in staat is tot oorlog voeren als Cockburn zegt, de Verenigde Staten niet eens een goede reden zouden hebben nucleaire wapens te gebruiken”.

Toch staat Cockburn met zijn deflatie van de dreiging die voor ons van het Rode Leger zou uitgaan, geenszins alleen. Reeds in 1975, dus voordat het gesprek over de wederzijdse militaire sterkte van Oost en West zo geforceerd op optelsommen van nucleaire bewapening werd gericht, onderwierp Herbert Goldhamer het Rode Leger aan een onderzoek aan de hand van wat daarover in de vakorganen van de Sovjet-Unie verluidde (*The Soviet soldier: Soviet military management at the troop*

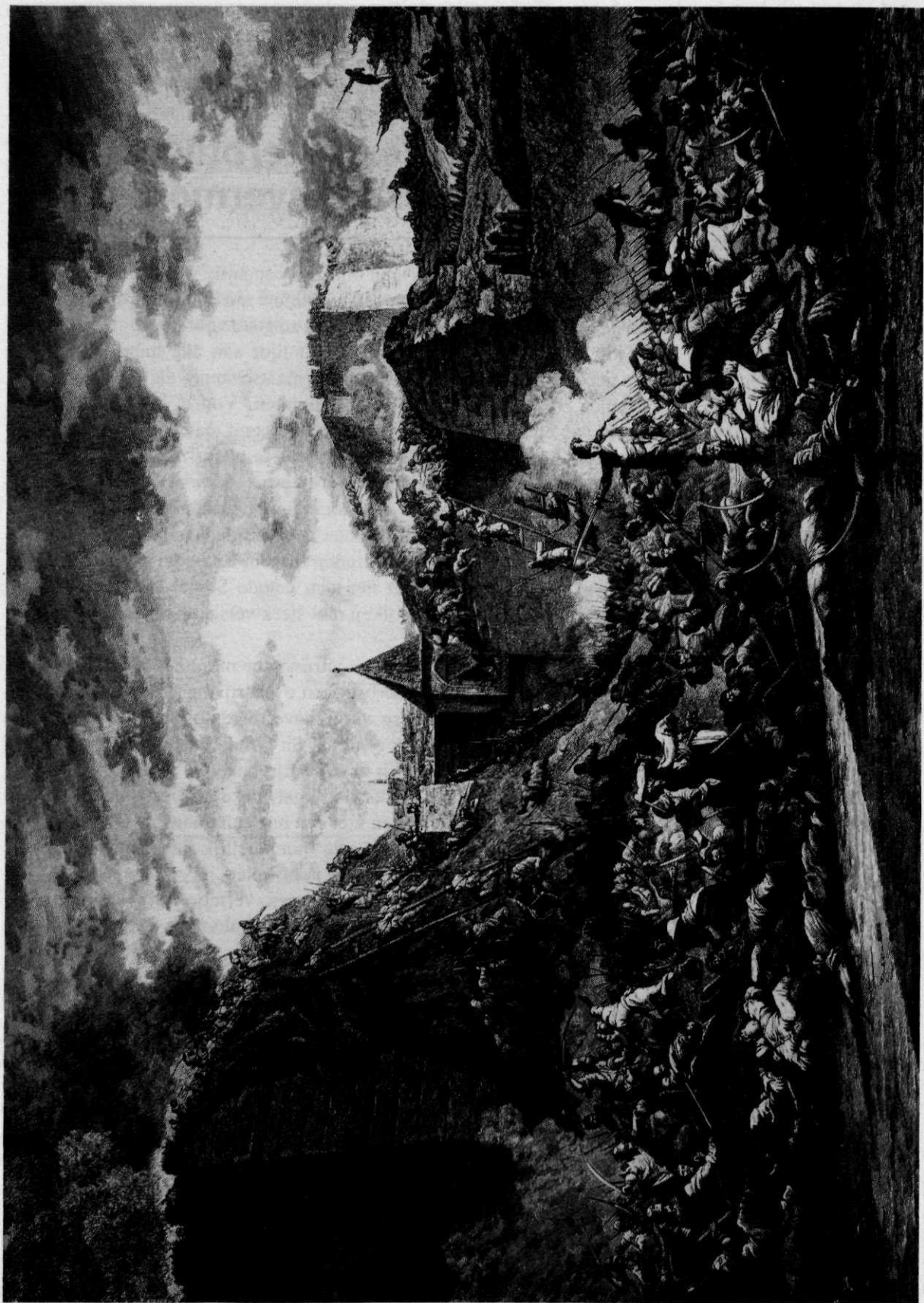
level), en ook zijn conclusie was dat het er met de effectieve waarde en tactische gebruiksmogelijkheden ervan niet zo goed voorstond.

Het Rode Leger lijdt aan alle handicaps die de Sovjetrussische maatschappij als geheel in haar ontwikkeling remmen. Vooral ontbreekt het aan een goede cohesie tussen manschappen en officieren, niet in de laatste plaats omdat er geen goed uitgegroeide categorie van beroepsonderofficieren is die voor een verbinding tussen die twee vrijwel van elkaar geïsoleerde lagen van het Rode Leger zou kunnen zorgen. En onder de manschappen wreekt het zich dat de Sovjet-Unie een hutspot van volken met sterk verschillende achtergronden is.

Van de Sovjetrussische monoliet te spreken is dus bij voorbaat een overdrijving, al zal nu niet iedereen erg worden overtuigd door het scenario dat de Britse generaal Sir John Hackett daarop bouwde toen hij in 1979 zijn bekende visie op de „Derde Wereldoorlog” gaf, deze al zeer spoedig latende eindigen met een nucleaire aanval van het Westen op Minsk die onmiddellijk het gehele Russische rijk uit elkaar doet vallen.

Er bestaat zo gezien, vermoedelijk ook uit reactie op veel Russische megalomanie, een richting die vindt dat wij weer tot die allerberoemdste Rus van alle tijden, Potemkin, onze toevlucht moeten nemen om enigszins naar behoren de werkelijkheid van de schijn te scheiden. En nu kan het natuurlijk nooit slecht zijn van tijd tot tijd eens erop te wijzen hoezeer façades zonder achtergrond altijd een onverwoestbaar bestanddeel hebben uitgemaakt van Ruslands wedloop met de rest van de wereld, het blijft toch de vraag of men daarmee een bijdrage aan meer realisme heeft geleverd.

In de eerste plaats sluit het al een grote onderschatting van de figuur Potemkin zelf in. Men zou hem in elk geval totaal verkeerd beoordelen indien men alleen denkt aan die befaamde dorpen

die hij aan de buitenkant wat opkalefaterde om het oog van zijn doorreizende vorstin te verblijden. Want wanneer er ooit in de Russische geschiedenis een man is geweest die zich heeft waargemaakt (en niet in de laatste plaats ook in militair opzicht) dan was het wel Potemkin, die aan het einde van de achttiende eeuw een geweldig areaal in het zuiden van het tegenwoordige Rusland op Tartaren en Turken wist te veroveren.

Vóór hem keek Rusland nauwelijks op de Zwarte Zee uit, na hem moesten Westeuropese mogendheden, die Rusland liever niet aan de Bosporus zagen — zoals in het bijzonder Engeland — eraan gaan denken hoe zij de sultan voldoende konden helpen verhinderen dat Rusland behalve een Zwarte-Zeemogendheid, niet meteen ook een Middellandse-Zeemogendheid werd.

Toch waren de Russische legers die door Potemkin zuidwaarts werden geleid geenszins direct bewonderenswaard. Een Cockburn zou veel erop aan te merken hebben gehad. Zo werd er ongehooflijk kwistig met mensenlevens omgesprongen. Het maakte Potemkin hoegenaamd niets uit wat de bestorming van een Turkse citadel kostte, en berucht werd vooral zijn optreden voor het Turkse marinesteunpunt Otsjakov, ten oosten van het tegenwoordige Odessa, dat hij murw maakte (1789) met steeds nieuwe aanvalsgolven, ongeacht of die nu iets uitrichtten of (voorlopig) helemaal niets. Eens stuurde hij zelfs zijn soldaten op de vesting af om zijn maitresse te laten zien hoe gemakkelijk zij voor hem in de dood gingen. De maitresse beklagde zich ook nog dat de sneuvelende Russen, die hun leven met een vaderlandslievende hymne moesten besluiten, wel erg vals hadden gezongen . . .

Aan frivoliteit ontbrak het Potemkin dus niet, en teatraal was hij ook, maar de andere, de harde, doorzettende kant van zijn persoonlijkheid is door al die verhalen die Westeuropese diplomaten aan het hof van Catharina de Grote zo gaarne over hem colporteerden, nooit goed overgebracht.

Waarschijnlijk hadden zij daarvoor geen orgaan. Want zie, tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden Westeuropese waarnemers nog even grote moeite een Russisch leger, al had het dan ontwijfelbaar succes, helemaal serieus te nemen. Er ge-

beurde daarin te veel wat in een goed leger eigenlijk niet mocht voorkomen.

Kort voor zijn dood in 1983 beschreef een van Englands beste Ruslandkenners, Leonard Shapiro, hoe Britse militaire waarnemers waren teruggekomen nadat zij voor het eerst een bezoek hadden gebracht aan het front in Rusland. Zij konden zich eenvoudig niet voorstellen dat Rusland met zo'n leger de strijd tegen Hitler zou kunnen volhouden:

War equipment was primitive, as was the cartography, the supply system was rough and inadequate, the troops looked backward, and so forth. It was difficult for them to understand why such an army appeared to be winning. But it was. What the British generals had failed to grasp was that the strength of the Soviet system of rule lay precisely in its ability to live with and to survive the chaos of the society which it ran. Primitive equipment was the only kind that was suitable for use by what was still largely a peasant army. That the regime worked amid the disorder and the confusion was ensured in large measure by its skill in concentrating on essentials, and in leaving the rest to muddle through.

Dat gebrek aan begrip werd, evenals in de achttiende eeuw, echter wel gecompenseerd met een overmaat aan „leuke” vertelsels over de man die nu met Russische soldaten kon omgaan alsof zij slechts bestonden om zo snel mogelijk voor hem te sneuvelen: „Vadertje” Stalin. Voor de duur van de oorlog (en nog een hele tijd daarna) was iedereen een spelbreker die erop wilde attenderen dat Stalin in de jaren voor de oorlog wel een bijzonder hard schrikbewind in zijn land had gevestigd. Pas onlangs heeft een verengelste graaf Tolstoj in een beroerend, maar nog meer beroerd makend boek goed uit de doeken gedaan dat de terreur die Stalin uitoefende, in 1941 volledig haar verlengstuk kreeg in de manier waarop toen Russische legers uit de grond werden gestampt (Nikolai Tolstoj — *Stalin's secret war*. Londen, 1981). Het land werd tegen de invaller minstens zo krampachtig verdedigd uit angst voor de wrede dictator in de rug als uit zuiver patriottisme.

Er was in de jaren '20 en '30 op Russische boerenerven ook veel te veel gebeurd dan dat een eenvoudig beroep op het patriottisme toereikend zou zijn geweest om het Russische volk in het geweer te brengen. Enfin, wij weten hoeveel Russen en vooral Oekraïeners, de „koelakken” bij uitstek,

De bestorming van Otsjakov door Potemkin

(verkleinde reproductie van een gravure door Adam Bartsch; origineel schilderij in opdracht van Katharina II door François Casanova)

in de loop van 1941 voor de keus tussen Stalin en Hitler gesteld, de laatste voor het kleinste kwaad hielden zolang zij nog dachten dat deze hun keus, meer in antistalinistische dan in antipatriottische zin gedaan, op de een of andere manier zou honoreren. Daarvan kwam echter niets, en dat vergemakkelijkte het Stalin uiteraard dat moeilijke moment in de opbouw van zijn afweerfront te overwinnen. Zo kon hij uiteindelijk uit een grote chaos een grote overwinning smeden. Hoe hij dat precies in het werk stelde, heeft het Westen echter toen niet bovenmate geïnteresseerd. Het juichte, zuiver met het oog op zijn eigen voortbestaan, slechts de resultaten toe die Stalins legers op die wijze wisten te boeken.

Geen wonder dat het Westen de propagandistische mythologie, die Stalin rondom deze zogenaamde Grote Patriottische Oorlog weefde, vrijwel compleet slikte. Niemand bijvoorbeeld die zich afvroeg of het hoge aantal gesneuvelde Russen, meestal met twintig miljoen aangegeven, wellicht niet evenzeer moest worden geweten aan Stalin zelf als aan de Duitsers die op hen hadden geschoten. Ja, men wist al dat het leven van een Russische boer voor Stalin niet veel waarde had, maar thans was het oorlog en zou hij wel wat zuiniger op zijn mensen zijn . . .

De historische waarheid is helaas dat de „geheime oorlog” van Stalin tegen zijn eigen volk nauwelijks een wapenstilstand kende, ook niet toen Hitler dat volk aanviel. En zoals de Russen eerst hadden moeten bloeden voor zijn falikante binnenlandse politiek, werden zij nu bovendien nog de dupe ervan dat hij zich in zijn buitenlandse zo lelijk had vergist.

Van de invasie van 1941 nam Stalin pas kennis toen zij er al dubbel en dwars was. Tot het allerlaatste moment legde hij alle indicaties dat zij op handen was, terzijde. Waarom? Wel, in politiek opzicht schijnt zijn fiducia in Hitler grenzeloos te zijn geweest en in psychologisch opzicht lag de zaak vermoedelijk nog veel gecompliceerder. De toenmalige dictators — de verhouding tussen Hitler en Mussolini was daarvan een ander voorbeeld — konden soms zo verzot op elkaar worden dat zij blind in allerlei politieke ongelukken stapten.

Zo konden de Duitsers in 1941 binnenstormen zonder veel hindernissen op hun weg te vinden. Stalin vergat zelfs zijn luchtmacht te mobiliseren,

met als gevolg dat deze voor negentig procent werd uitgeschakeld.

Slechts één ding vergat Stalin niet: hij gaf zijn geheime politie onmiddellijk bevel op alle soldaten te schieten die hun heil in een terugtocht hadden gezocht. Even typerend voor hem was het volgende.

Zoals bekend, maakten de Duitsers talloze gevangenen. Zij gaven gegevens over die gevangenen ook door aan het Rode Kruis in Genève. Maar toen, zoals in oorlogstijd gebruikelijk, het Rode Kruis op zijn beurt die gegevens weer aan Moskou wilde doorgeven opdat de families konden worden geïnformeerd, werden zij daar niet geaccepteerd, onder het motto: Wij interesseren ons niet voor verraders. Wie echter had in feite het hardste gefaald?

All in all Stalin regarded himself as Hitler's junior partner, and was prepared to believe anything his Führer told him. Whether Hitler lent a personal hand in deceiving Stalin over the coming invasion may never be known, but seems more likely than other explanations of Stalins delusion.

Aldus Tolstoy, in *Stalin's secret war*.

Dit was echter allemaal veel te subtiel dan dat men zich daarover in een met Stalin verbonden Westen erg het hoofd wenste te breken. Dat deed men in 1945, toen de strijd ten einde was, evenmin over Stalins koppige eis dat hij alle Russen wilde terug hebben die zich bij het slot van de vijandelijkheden aan deze zijde van de wapenstilstandslijn — spoedig het IJzeren Gordijn geworden — bevonden en daar liever waren gebleven omdat zij helaas maar al te goed beseften dat de volgende hecatombe die de bloeddorstige dictator voorhad, de hunne zou zijn.

Voor het grootste deel waren het Russische soldaten die door de Duitsers krijgsgevangen waren gemaakt. Al was hun lot nog zo hard geweest — van alle krijgsgevangenen uit alle naties die onder het juk van Hitler waren gekomen was hun behandeling het onmenselijkst — bij Stalin woog dat niet ertegen op dat zij zich hadden overgegeven in plaats van zich voor hem te laten doden. Daarmee hadden zij hun „onbetrouwbaarheid” getoond, en dat moest nu alsnog zwaar worden gestraft, liefst met de dood waaraan zij hadden willen ontkomen. Het was opnieuw veel te subtiel voor een Westen dat in 1945 nog geen al te duidelijke voorstellingen

had over zijn latere morele troef, de mensenrechten. Het legde zich daarom braaf neer bij Stalins absurde eis, alle in West-Europa rondzwerende Russen — waaronder ook zij die nimmer in het Rode Leger hadden gediend — op te vangen en en masse over de wapenstilstandslijn te schuiven, hetgeen ten slotte de dood betekende van weer twee miljoen mensen onder de vele miljoenen die Stalin al aan zijn gekrenkte machtsbewustzijn ten offer had gebracht. Nikolai Tolstoj heeft ook aan deze affaire, die toonde hoe gemakkelijk het Westen al zijn principes kon opofferen — soms zelfs zonder zich dat ook maar bewust te zijn — een al even beroerend als beroerd makend boek gewijd (*Victims of Yalta*. Londen, 1977).

Over de allernegatiefste erfenis die het Westen sinds die bondgenootschappelijke tijd heeft mee te slepen, hebben wij het dan echter nog steeds niet gehad. Dat zijn allerlei overdreven concepties over het Rode Leger, die tamelijk precies beantwoorden aan de hoge verwachtingen die men destijds daarin stelde toen het erom ging, te doen wat eerst een wonder leek, namelijk Hitler tegen te houden.

Hier is een vreemd psychologisch mechanisme gaan spelen dat men zo kan samenvatten: Hitler ontketent tegen de Sovjet-Unie een van zijn Blitzkriege. Hij heeft daarmee geen succes, hij loopt vast op een steeds hardnekkiger Russische verdediging. De Russen gaan vervolgens steeds meer tot tegenoffensieven over, en die brengen hen ten slotte over de grenzen van het eigen land, ver in Midden-Europa, waar zij zich dan vastzetten.

In 1945 is Hitler er niet meer, en daarmee ligt ook de diep in het Europese bewustzijn doorgedrongen gedachte aan zijn Blitzkriege — in feite dat wat men zich het scherpst van zijn optreden herinnert — als het ware braak: het is alsof men iets mist. En zo begint allerlei gefantaseer over een Blitzkrieg met de Russen in de rol van de Duitsers, tegen een West-Europa dat na 1945 met schrik vaststelt dat het Rode Leger van een met veel sentimentaliteit omgeven verre bondgenoot eensklaps is veranderd in een stuurse antagonist van alle vredeswensen, die bovendien zijn tenten zeer dicht in de buurt heeft opgeslagen.

De angst werd zo de vader van een conceptie die niet bijzonder voor de hand lag: de plotselinge metamorfose van een Russisch leger, dat nooit anders dan kilometersgewijs in de richting van Ber-

lijn had weten op te rukken en dat al zijn offensieven zorgvuldig van een defensieve positie uit placht op te bouwen, in een oorlogsmachinerie die om zo te zeggen vleugels had gekregen en ineens zou beschikken over een wonderbaarlijke capaciteit tot dezelfde verrassende offensieve acties als waarmee de Wehrmacht van Hitler in diens succesperiode de hele wereld had verbaasd.

In de verdere ontwikkeling is elk bewijs voor die collectieve fantasie uitgebleven. Er spreekt dan ook zo'n grote onbekendheid uit met alle constante factoren die het gedrag van de Russen tegenover het buitenland bepalen, dat het in feite zuivere *strategy fiction* is geweest. De militaire annalen van het land geven, tot en met de moeizame invasie in Afghanistan, geen enkel voorbeeld te zien van Russische Blitzkrieg-begaafdheid. Die is namelijk niet slechts een kwestie van geïsoleerde militaire planning maar moet het ook wezenlijk hebben van de vorderingen die een hele maatschappij heeft gemaakt. En in dat opzicht kon Hitler profiteren van een Duitse maatschappij die ook verder een eer erin stelde goed georganiseerd te zijn en haar zaken „wie am Schnürchen” te laten lopen.

Hier valt volkomen een uitspraak te beamen van de nu in de Sovjet-Unie doodgezwegen eerste leider van het Rode Leger, Trotzki, die heeft gezegd dat elk leger slechts een kopie vormt van de maatschappij die het wordt geacht te beschermen: „Het lijdt onder al haar kwalen, en de thermometer toont meestal aan dat zijn koortsen in de regel zelfs nog wat hoger oplopen”.

Hoe dat ook zij, de gedachte dat het Sovjetrussische leger een toonbeeld van goede organisatie zou zijn in een maatschappij die nog steeds hoogst confuus is ingericht, mag rustig naar het rijk van de fantasie worden verwezen.

Er is nog een andere reden die *strategy fiction* af te wijzen. Zij biedt de Russen een veel te welkome gelegenheid tot zuiver propagandistische intimidatie. Zij dreigen liever met hun inderdaad erg grote leger (en thans vooral met hun zeer uitgebreide SS20-park) dan dat zij een reëel oorlogsrisico zouden durven aangaan. Daarvoor is hun staat, met het rijk van hun „volkerengevangenis” eromheen, veel te kwetsbaar.

Bovendien zijn zij zich ervan bewust dat hun soldaten slechts bruikbaar zijn als het echt om de verdediging van het eigen land gaat. Worden zij te ver van huis ingezet, dan raken niet alleen zij gedes-

oriënteerd maar kan ook hun leiding niet meer terugvallen op een methode die het bij een vreemde invasie in eigen land altijd heeft gedaan: improvisatie ad hoc, geforceerde produktie van wapens die in de eigen omgeving goed tot hun recht kunnen komen, en een schrille aanmoediging tot patriottisch gedrag. Op al die manieren lukt het wel een vijand het land uit te werpen. Maar er zijn géén goede Blitzkriege ver van de basis mee te voeren. Dan moet een leger zijn opgezet als een uurwerk dat zijn kracht meer in technische voordelen vindt. Precies díé voordelen, die in laatste instantie op het algemene technisch-wetenschappelijke peil van een gehele maatschappij berusten. Al die Blitzkrieg-fantasieën zijn dus uit den boze. En voor zover zij niet helemaal vrijwillig door gemakkelijk intimideerbaren worden gecultiveerd, behoren zij — met inbegrip van hun nieuwste variant: de vrees voor de SS20 die West-Europa „zomaar” kan verpulveren — tot een van de weinige terreinen waarop de Russen hun achterstand wat goed kunnen maken, namelijk dat van propagandistische poker en bluff. Overigens, ook hun diplomatie heeft nog nooit iets waarlijk bliksemsnel vertoond, en sinds Hitler weten wij dat die twee

zaken, Blitzkrieg en Blitzdiplomatie, nauw bij elkaar horen.

De Sovjetrussische diplomatie is er na de oorlog altijd een geweest van zich ingraven, muren opwerpen en „njet, njet, njet” zeggen. Men wist het eigenlijk altijd al van tevoren, maar ja, het is nu eenmaal de hypotheek op de vrede dat het Westen eindeloos bereid blijft met Gromiko en de zijnen door te praten, ook als de Russen achter die praatmuur slechts intensief doende zijn zichzelf steeds sterker en een pluralistisch Westen steeds discordanter met zichzelf te maken.

Vermoedelijk verloopt hier toch ergens een grens tussen Europa en Azië, in geestelijk opzicht dan. De afloop van de zogenaamd vreedzame wedijver zal niet vaststaan zolang de bluff nog steeds zo handig grote delen van de westerse intelligentsia om de tuin weet te leiden als telkens weer opnieuw mogelijk blijkt. Over Potemkin is veel onzin verteld. Maar aan zijn dorpen verlustigen zich nu meer de westerlingen dan de Russen zelf. Anders hadden de laatsten niet zó gemakkelijk windmolens kunnen neerzetten voor westerse Don Quichottes, teneinde hen met schijnvertoningen uit te putten!

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

De rol van kernwapens in de NAVO-strategie

Onlangs (*Mil. Spect.* 153 (1984) (3)121) publiceerde luitenant-kolonel Korthuijs in dit blad een lezenswaardig artikel over de rol van kernwapens in de NAVO-strategie. Hij stelde daarin dat de centrale doelstelling van de NAVO is *oorlog te voorkomen en vrede en veiligheid in het verdragsgebied te handhaven door middel van een geloofwaardige afschrikking*. Dat is op zich zelf juist. De NAVO kent evenwel niet een, maar twee centrale doelstellingen. De andere kan het beste worden omschreven als *het voeren van een ontspanningspolitiek*, waarbij — in relatie tot de afschrikking — *wapenbeheersing* het belangrijkste element vormt.

Alhoewel Korthuijs' onderwerp over de rol van kernwapens zich uiteraard minder leent voor uitvoerige beschouwingen over wapenbeheersing, is het niet noemen van deze doelstelling toch een gemis omdat nu wordt gesuggereerd dat alleen afschrikking het doel van de NAVO is. Bovendien is het door het gemis ook niet mogelijk aan te geven dat de eerste doelstelling begrensd is. Afschrikking als doel is niet onbeperkt: over de grootte van de afschrikking valt met een potentiële tegenstander te onderhandelen.

Voor menigeen zullen de twee doelstellingen tegenstrijdig lijken. Enerzijds wordt militair-technisch vermogen benut om een zo modern mogelijke wapenring te verkrijgen, anderzijds worden diplomatiek-militaire krachten gebruikt om die wapenring te beperken. Of om het in

Nederlandse termen uit te drukken: terwijl plannen worden ontwikkeld om de reactietijd van het legerkorps te verbeteren, worden in Wenen troepenreductiebesprekingen gevoerd die, bij succes, nadelige gevolgen hebben voor de reactietijd omdat er minder parate eenheden beschikbaar zullen zijn. Het is dan ook niet eenvoudig het wezenlijke van de relatie tussen beide doelstellingen nader aan te geven.

De belangrijkste reden daarvoor is dat de politiek van wapenbeheersing, zoals de NAVO die heeft uitgewerkt, een zeer jong verschijnsel in de internationale betrekkingen is. Haar tegenpool de wapenring is daarentegen in de wereldgeschiedenis telkenmale een factor van doorslaggevende betekenis geweest.

Toch mag de wapenbeheersingspolitiek van de NAVO niet onvermeld blijven als over de NAVO-afschrikking wordt gesproken. Die politiek is immers een net zo belangrijk element van het veiligheidsbeleid van de NAVO als de vormgeving van de afschrikking. Dat blijkt onder meer uit het NAVO-dubbelbesluit van 1979 waarin, behalve de geconstateerde noodzaak tot modernisering van de afschrikking, de noodzaak tot wapenbeheersing is vastgelegd.

Het Harmelrapport

Wie het NAVO-verdrag (1949) doorneemt, zal tot de conclusie komen dat er niets is te vinden over het begrip afschrikking, laat staan over het in stand houden van een gezamenlijke afschrikking. Wel komen de verdragsluitende partijen overeen hun individueel en collectief vermogen om een wapenring aanval te weerstaan, te handhaven en te ontwikkelen. Feitelijk is het NAVO-verdrag op zich zelf niet

meer dan beloften van gezamenlijke bijstand van de ondertekenende lidstaten aan die leden die slachtoffer worden van een wapenring aanval. Dat alles is ingebed in de doeleinden en beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties.

Het succes van het NAVO-verdrag bleek al gauw: er ontstond een ontwikkeling van „georganiseerde lidstaten” naar een herkenbare „organisatie” met een eigen plaats in de wereldpolitiek. Die organisatie werd na de Cubacrisis in toenemende mate geconfronteerd met de roep om een andere politieke aanpak van de veiligheid van haar lidstaten. De Cubacrisis van 1962 was tegelijkertijd hoogtepunt van de „Koude Oorlog” en keerpunt in de verhouding tussen Oost en West. De gang van zaken rond de weigering van de Verenigde Staten, om stationering van Sovjetrussische nucleaire aanvalswapens op Cuba te aanvaarden, leidde tot de conclusie dat de grote mogelijkheden de risico's van een internationaal gewapend en onvermijdelijk nucleair conflict dienden te beperken. Die gevolgtrekking resulteerde kort daarop onder meer in de instelling van de „Hot Line”, een telexverbinding tussen Washington en Moskou om in tijden van verhoogde spanning snelle communicatie mogelijk te maken, en in het aannemen van een verdrag dat bovengrondse kernproeven verbiedt. Binnen de NAVO deed de minister van buitenlandse zaken van België, Pierre Harmel, tijdens een vergadering van NAVO-ministers in december 1966 een voorstel aan het Atlantisch bondgenootschap een diepgaand onderzoek in te stellen naar de internationale ontwikkelingen sinds het tekenen van het NAVO-verdrag. Het doel van dat onder-

zoek was „de invloed van dergelijke ontwikkelingen op het Atlantische bondgenootschap vast te stellen en om de taken die haar te doen staan te omlijnen, teneinde het bondgenootschap te versterken als een duurzame factor voor de vrede”. Dat onderzoek leidde tot een document getiteld „De toekomstige taken van de Alliantie”, dat door de ministersconferentie van december 1967 werd aanvaard. Kern van het document is de conclusie dat de NAVO twee essentiële functies heeft:

- de eerste is het in stand houden van een militaire macht en een politieke solidariteit die voldoende zijn om agressie alsmede andere vormen van pressie te ontmoedigen en ook het grondgebied van de lidstaten in geval van agressie te verdedigen;
- de tweede is het voortzetten van inspanningen teneinde voortgang te boeken bij het aanknopen van stabiele betrekkingen die het mogelijk zullen maken de fundamentele politieke vraagstukken op te lossen.

Het document laat geen twijfels bestaan over de relatie tussen beide functies: „Militaire veiligheid en ontspanningspolitiek zijn niet strijdig met elkaar maar vullen elkaar aan”.

Tot op heden hebben beide taken niets aan geldigheid ingeboet. In latere NAVO-communiqués werd deze dubbele taakstelling regelmatig bevestigd.

Nadere uitwerking

De jaren '70 stonden geheel in het teken van „nieuwe taken voor de NAVO”. In 1973 begon in Wenen het overleg over de wederzijdse troepenverminderingen in centraal Europa, beter bekend onder de naam MBFR. Dat overleg was, voor wat de westelijke kant betreft, bij uitstek een NAVO-aangelegenheid: de westelijke voorstellen werden niet in de respectieve hoofdsteden vastgesteld, maar gezamenlijk door de NAVO-Raad te Brussel. In dezelfde periode werd de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) geopend, die uitmondde in de aanvaarding van de Slotakte van Helsinki (1975).

Ook daar speelde de Alliantie een, zij het bescheidener, rol. Toen in 1979, onder invloed van Franse voorstellen op dat gebied, de mogelijkheden voor een nieuwe ontwapeningsconferentie in Europa zich gingen aftekenen, werden door de NAVO, in samenwerking met de hoofdsteden, diepgaande analyses verricht naar voorstellen die een veiligheidverhogende werking zouden kunnen hebben. Die analyses liggen ten grondslag aan de huidige uitgangspunten van de westelijke landen bij de Europese Ontwapeningsconferentie, die in januari van dit jaar in Stockholm is begonnen.

Maar niet alleen in NAVO-verband hebben de „nieuwe taken” gezorgd voor een andere politiek. Zij zijn ook de basis geweest van de „Ost-politik” van de Bondsrepubliek Duitsland, van de westelijke politiek die tot het Viermogendhedenverdrag (1972) heeft geleid, en van de politiek van de Verenigde Staten in onderhandelingen met de Sovjet-Unie de betekenis van de strategisch-nucleaire wapens te beperken (SALT). Zoals al opgemerkt is zelfs in december 1979 de filosofie van de dubbele taakstelling niet verlaten toen het dubbelbesluit, over de noodzaak van de modernisering van het nucleaire middellange-afstandspotentieel van de NAVO, werd aangenomen.

Nog voordat de NAVO is overgegaan tot werkelijke plaatsing is het initiatief genomen, in onderhandelingen met de Sovjet-Unie te komen tot een vermindering van het aantal nucleaire middellange-afstandswapens. Zoals bekend, zijn deze onderhandelingen inmiddels afgebroken.

Teleurstellende resultaten

De resultaten van de uitvoering van de tweede NAVO-taak zijn echter — bezien naar de stand in 1984 — niet bemoedigend. De MBFR-onderhandelingen hebben nog steeds niet tot een verdragtekst geleid, zelfs niet tot een interimverdrag. De START- en INF-onderhandelingen zijn afgebroken. Verder is er ook geen sprake van een indrukwekkende voortgang bij de Europese Ontwapeningsconferentie, noch bij

de wapenbeheersingsbesprekingen die in het kader van de Verenigde Naties worden gehouden. Die teleurstellende resultaten mogen echter geen reden zijn de tweede doelstelling te vergeten. De wapenbeheersingsdoelstelling verdient meer voordelen van de twijfel. Het gaat immers om een gehele nieuwe aanpak van de militaire verhoudingen tussen Oost en West.

Vormen van wapenbeheersing

Zonder volledig te willen zijn, kan men de volgende vormen van wapenbeheersing onderscheiden.

- Een vorm waarbij de zwaksten op het slagveld, zoals gewonden en krijgsgevangenen, worden gevrijwaard van verder wapengeweld. Alhoewel de internationale reglementering daarvoor voor een deel al in de 19e eeuw is vastgelegd (Rode Kruis) en daardoor ogenschijnlijk moeilijker is te verbinden met de huidige wapenbeheersingsonderhandelingen, gaat het wel degelijk om wapenbeheersing. Daarbij kan worden aangetekend dat deze vorm van wapenbeheersing zich maar op marginale wijze met het oorlogsgeweld bemoeit.

- Een tweede vorm van wapenbeheersing richt zich op het van het slagveld bannen van „onmenselijke” wapens. Te denken valt daarbij aan de dum-dumkogel, aan chemische en biologische wapens en — recent — aan wapens die deeltjes verschieten die met röntgenfotografie niet te ontdekken zijn. Ook hier gaat het maar om een beperkt deel van het oorlogsgeweld.

- Een derde vorm van wapenbeheersing heeft na de Tweede Wereldoorlog sterk de aandacht getrokken. Zij stelt internationale rechtsregels vast voor het vrijwaren van de burgerbevolking van (niet-nucleair) oorlogsgeweld.

Deze drie vormen van wapenbeheersing verbieden elk op zich een stuk(je) oorlogsgeweld maar legaliseren als het ware tevens het oorlogsgeweld met menselijke wapens (wat dat ook mogen zijn) tegen de gezonde, niet krijgsgevangen zijnde, militair. Een vierde vorm van wapenbeheersing gaat evenwel ver-

der en tracht alle oorlogsgeweld uit te bannen door diplomatiek-militair overleg over de grootte van de krijgsmachten met inbegrip van de nucleaire en conventionele bewapening, over verificatieregels om die krijgsmachten te controleren, en over regels die vermindering van grootte van die krijgsmachten moeten bewerkstelligen. Die vorm van wapenbeheersing is, zoals al gezegd, zo nieuw in de wereldgeschiedenis dat een eventuele veroordeling eigenlijk nog niet past.

Slotopmerking

Dat militair denken niet louter door bewapening wordt beheerst, blijkt onder meer uit de opvatting van de Verenigde Chefs van Staven van de Amerikaanse strijdkrachten. Zij noemen als een van de fundamentele elementen van hun strategie „nuclear deterrence with arms control” (The organization of the Joint Chiefs of Staff. *United States military posture fy* (1985)8). Wellicht is dat een indicatie dat wapenbeheersing in de komende jaren meer aandacht zal krijgen. Niet als element van idealistisch enthousiasme doch als onderdeel van het veiligheidsbeleid.

drs. J. VAN DER VELDE

medewerker Fundamentele voorlichting, Dir. Voorlichting Min. van defensie

De Stokvischorders

Naar aanleiding van het artikel onder opgemelde titel, van de hand van de heer H. J. Wolf in *Mil. Spect.* 153(1984)(5)215 veroorloof ik mij de opmerking dat een soortgelijk artikel is verschenen in het tijdschrift *Armamentaria* (uitgave van de Stichting Vrienden van het Legermuseum) — dat men gevoeglijk wel het Jaarboek van het Legermuseum Generaal Hoefler zou kunnen noemen — en wel in de aflevering 18 uit 1983. In dat artikel, van de hand van mr. C. H. Evers, worden de orders uit 1850 compleet met commentaar van Lodewijk Mulder weergegeven met hun volledige tekst, te beginnen op Zondag 24 maart tot en met Vrijdag 29 maart. Waar de heer Wolf

De rol van kernwapens in de NAVO-strategie

Voordat ik inga op de mening van de heer Van der Velde wil ik eerst verklaren dat ik lang heb gearzeld functioneel — als commandant van de Nuclear Weapons Employment School — in open bronnen te publiceren. De belangrijkste reden die mij over de drempel hielp, was het artikel van ktz b.d. Van de Griendt in de Militaire Spectator van november 1983, waarin een aantal zaken onjuist werd voorgesteld. Voorafgaande aan mijn publikatie heb ik de Directie Voorlichting van het ministerie van defensie gevraagd of er bezwaar was dat ik functioneel in open bron publiceerde. Onder voorwaarde dat ik niets zou beweren wat

meer de achtergronden en de voor geschiedenis van de orders weergeeft alsmede de levensloop van Lodewijk Mulder, bepaalt de heer Evers zich meer tot de orders zelf. Ik ben daarom van mening dat beide artikelen elkaar aanvullen en daarom zeer lezenswaard zijn, zeker niet in de laatste plaats voor de officieren van administratie die nog de functie van „Officier van voeding” vervullen en ook alles behoren te weten van het functioneren van de „Voedingscommissie”. Wellicht was het artikel van de heer Wolf al geschreven alvorens hij kennis kon nemen van het in 1983 gepubliceerde artikel van de heer Evers, want hem kennende moet ik aannemen dat hij het ongetwijfeld zou hebben gememoreerd en in zijn literatuurlijst hebben vermeld indien

in strijd met het beleid van de minister (?) was, bestond daartegen geen bezwaar.

In antwoord op de mening van drs. Van der Velde — medewerker van de Directie Voorlichting van het ministerie van defensie — wil ik mijn persoonlijke — en niet-functionele — visie geven op de door hem te berde gebrachte aspecten.

Mijn — door de heer Van der Velde gelukkig als lezenswaardig gekwalificeerde — artikel was, zoals uit het bijschrift van de redactie blijkt, in eerste instantie bedoeld om duidelijkheid te brengen in de rol van de kernwapens in de NAVO-strategie, omdat daarover nogal wat misverstanden bleken te bestaan. Het artikel blijkt, zoals mij uit andere reacties is gebleken, een nuttig hulpmiddel bij de lessen fundamentele voorlichting.

Uit de reactie van de heer Van der Velde destilleer ik twee beweringen die ik anders heb bedoeld dan hij ze heeft geïnterpreteerd. De mogelijkheid is aanwezig dat ik mij „naar de letter” onzorgvuldig heb uitgedrukt, maar indien mijn artikel in zijn totaliteit „naar de geest” was begrepen, voel ik de gesignaleerde „tekortkomingen” toch niet als gerechtvaardigde kritiek. De beweringen dat *alleen afschrik-*

het bestaan ervan hem bekend zou zijn geweest. Volledigheidshalve volgt daarom hier de aanvulling zoals ik die wenselijk acht:

C. H. Evers — De Stokvischorders. *Armamentaria* (1983)(18).

J. A. P. LAGUETTE, lkol ma b.d.

Naschrift

Inderdaad treft de auteur van het in dit blad gepubliceerde artikel geen blaam: zijn bijdrage bereikte de redactie reeds voor het verschijnen van mr. Evers' artikel in *Armamentaria*. Lkol Laguettes veronderstelling dat de heer Wolf zeer zeker bovenstaande vermelding aan zijn literatuuropgave zou hebben toegevoegd, is dan ook volkomen juist: dat is immers wat een goede bibliothecaris nooit zou nalaten!

HOOFDREDACTEUR

king het doel van de NAVO is, en dat *militair denken wordt beheerst door bewapening* vinden geen bevestiging in mijn publikatie. In mijn artikel stond vermeld: „de centrale doelstelling van de NAVO is het voorkomen van oorlog en het handhaven van vrede en veiligheid in het verdragsgebied door middel van afschrikking”. Ik heb daar — voor alle duidelijkheid — bedoeld te zeggen dat de doelstelling van de NAVO is *Het voorkomen van oorlog en het handhaven van vrede en veiligheid in het verdragsgebied*. Het belangrijkste middel om die doelstelling te bereiken, is naar mijn mening het beschikken over een geloofwaardige afschrikking. Daaruit moge blijken dat *afschrikking geen doel* van de NAVO is *maar een middel* om het doel te bereiken; vandaar dat de mate van afschrikking niet onbeperkt hoeft te zijn maar wel voldoende geloofwaardig om een oorlog te voorkomen.

Indien de heer Van der Velde aangeeft dat de NAVO als tweede — „vergeten” — doelstelling heeft het voeren van een ontspanningspolitiek, waarbij — in relatie tot afschrikking — wapenbeheersing het belangrijkste element vormt, ben ik van mening dat dit slechts kan worden uitgevoerd indien de centrale doelstelling — „het voorkomen van oorlog en het handhaven van vrede en veiligheid” — geen gevaar loopt.

Het door de heer Van der Velde aangehaalde „Harmelrapport” sterkt mij in deze zienswijze. Dat rapport vermeldt in punt 5 (cursive-ring van mij):

The Atlantic Alliance has two main functions. Its first function is to maintain adequate military strength and political solidarity to deter aggression and other forms of pressure and to defend the territory of the member countries if aggression should occur.

In this climate the Alliance can carry out its second function to pursue the search for progress towards a more stable relationship in which the underlying political issues can be solved.

Collective defence is a stabilizing factor in world politics. It is the necessary condition for effective policies towards a

greater relaxation of tensions. (NATO Facts and Figures. Brussel (1976)337).

Het voeren van een ontspanningspolitiek en het onderhandelen over wapenbeheersing zijn naar mijn mening ook middel om de NAVO-doelstelling uit te voeren; want zolang regeringen van landen met elkaar onderhandelen, is de kans gering dat zij agressie tegen elkaar plegen.

De resultaten van de NAVO-ontspanningspolitiek zijn, zoals de heer Van der Velde aangeeft, niet ontmoedigend. De teleurstellende resultaten zijn in belangrijke mate te wijten aan de verschillende doelstellingen van de Sovjet-Unie en de leden van het Warschau-Pact enerzijds en de leden van het NAVO-bondgenootschap anderzijds.

Alle tot nu toe door de Sovjet-Unie gesloten overeenkomsten hebben bijgedragen aan de strategie van de leiders van deze supermacht. Velen hebben daarover geschreven; ik citeer de Poolse filosoof professor Leszek Kolakowski, in 1983 winnaar van de Erasmusprijs:

Anders dan de NAVO is het Warschau-Pact de uitdrukking van de simpele militaire overheersing door de Sovjet-Unie. Het Warschau-Pact is niets anders dan de Russische oorlogsmachine.

Lenin was heel duidelijk; zolang het communisme niet de hele wereld overheerst houdt de toestand van oorlog aan. De hele ideologie gaat ervan uit dat de hele wereld eens communistisch zal zijn en dat het Sovjet-systeem de dominerende factor zal zijn.

We hebben hier niet te maken met een mogendheid die compromissen serieus neemt.

De Russen zien het compromis als capitulatie, al zullen zij in sommige gevallen wel tot iets bereid zijn, maar dan als onderdeel van een manoeuvre om voor hen een betere situatie te scheppen.

Hun compromis komt hierop neer:

We zijn nog niet sterk genoeg om onze vijand te vernietigen. Dus moeten we wachten en ons tevreden stellen met wat we nu kunnen krijgen.

Maar ze geloven geenszins in blijvende vreedzame samenwerking tussen het Sovjet-systeem en West-Europa.

Het onderdrukkende karakter van het Sovjet-systeem met de daaraan eigen imperialistische expansiedrift is de belangrijkste bron van het uitbreken van een wereldoorlog.

Er is GEEN ANDER ANTWOORD mogelijk dan

het Westers bondgenootschap sterk en levend te houden. (Alg. Dagblad, 12 mei 1984).

Met de heer Van der Velde zou ik graag willen dat over wapenbeheersing meer positieve resultaten konden worden gemeld. Vooral de door hem genoemde vierde vorm, die tracht alle oorlogsgeweld uit te bannen, hetgeen niet alleen het beperken maar mijns inziens het opheffen van alle krijgsmachten mogelijk zou maken, spreekt mij zeer aan.

In de huidige situatie, met een militaire overmacht aan Russische zijde en de verschillen in visie alsmede het wantrouwen tussen de supermachten, lijkt mij voltooiing van dit ideaal een illusie. Laten wij voorlopig streven naar het aangrijpen van *alle* middelen die ertoe bijdragen een oorlog te voorkomen.

Een tweede bewering waartegen ik bezwaar aanteken, is de slotopmerking dat „militair denken niet louter door bewapening wordt beheerst, blijkt onder meer uit . . .”. Kennelijk veronderstelt de heer Van der Velde dat militair denken wordt beheerst door bewapening. In mijn publikatie heb ik duidelijk aangegeven dat alle middelen moeten zijn gericht op het voorkomen van oorlog en, indien „onverhoopt” een oorlog uitbreekt, dat conflict op het laagst mogelijk geweldsniveau te beëindigen.

De mate van bewapening wordt niet bepaald door militair denken binnen het bondgenootschap, maar door de dreiging die de doelstelling van het bondgenootschap in gevaar brengt.

De mate van afschrikking en de daartoe benodigde middelen (bewapening) zullen in het kader van de defensieve strategie om politieke en financiële redenen tot een minimum moeten worden beperkt, waarbij echter „de vrede en vrijheid in het verdragsgebied” moeten zijn verzekerd.

H. KORTHUIS, Ikol art

